

MEMORANDUM SLOVENSKÝCH VOJAKOV 1. ČESKOSLOVENSKEJ SAMOSTATNEJ OBRNENEJ BRIGÁDY VO VEĽKEJ BRITÁNII PRE POĽSKÉHO MINISTRA NÁRODNEJ OBRANY Z ROKU 1943¹ (Slovensko-poľské vojenské kontakty za druhej svetovej vojny)

DUŠAN SEGEŠ

SEGEŠ, D.: Memorandum of the Slovak soldiers of 1st Czechoslovak Independent Armed Brigade in Great Britain for Polish Minister of Defense. *Vojenská história*, 4, 12, 2008, pp. 35–62, Bratislava.

The study refers to an author's article in *Military History* 3/2008. The author commences his study at the arrival of the soldiers of the Group of Czechoslovak Army in the Middle-East to Great Britain in the summer of 1943. It was the time when the resigning of Slovak soldiers from the Czechoslovak Army initiated and prepared then in Palestine and their immediate entrance into the Polish Military Forces was in its peak. In September 1943 the Slovak soldiers addressed the request of Memorandum to the Polish Minister of Defense Gen. Marian Kukiel on behalf of the group of 300 Slovak soldiers. The Czechoslovak military and defense authorities insisted on strong measures to be taken thereafter. The main aim of the measures was firstly to eliminate the propaganda activities of the unsatisfied Slovak soldiers in the Czechoslovak Army, and secondly to disqualify Petr Prídavok from his political activities by the British Defense Forces. He was the draughtsman and the main initiator of the Memorandum for the Minister Gen. Mariana Kukiel, as well as the main representative of the opposition against the Czechoslovak government and the President Eduard Beneš, later on from 1944 the Head of the Slovak National Council.

Military History. Great Britain. World War Two. Slovak soldiers in the 1st Czechoslovak Independent Armed Brigade in Great Britain.

V štúdiu uverejnenej v predchádzajúcom čísle *Vojenskej histórie*² som načrtnol problematiku národnostných vzťahov medzi Slovákmi a Čechmi v československých ozbrojených zložkách na Západe a na Strednom východe za 2. svetovej vojny (od jej začiatku až do roku 1943) a poukázal na postoj Poliakov k tomuto problému. Prezentovaný príspevok je voľným pokračovaním spomínanej štúdie. Vyplýva to zo skutočnosti, že vojenské plány,

-
- 1 Za cenné pripomienky a odbornú pomoc pri písaní tohto príspevku ďakujem PhDr. Jiřímu Friedlovi, PhD. z Historického ústavu AV ČR a PhDr. Pavlovi Minaříkovi, CSc. z Vojenského historického archívu v Prahe.
2 SEGEŠ, D.: Vzťahy Slovákov a Čechov v západnom vojenskom odboji a postoje poľskej exilovej vlády 1939 – 1943. In: *Vojenská história*, roč. 12, 2008, č. 3, s. 66–86.

ktoré boli výsledkom slovensko-poľského zblíženia na Blízkom východe a mali hlbšiu ideologickú základňu, boli aktuálne aj po presune československej vojenskej jednotky s mnohými Slovákmi vo svojich radoch zo Stredného východu do Veľkej Británie v júni 1943. Hlavní protagonisti týchto plánov sa nedali znechutiť tým, že v Palestíne sa ich nepodarilo uskutočniť. Slovenskí príslušníci československých vojenských jednotiek na Západe ďalej vyvíjali politickú aktivitu a pokúšali sa o blízku spoluprácu s Poliakmi. Na jeseň 1943 na britskej pôde nadobudla táto forma slovensko-poľskej spolupráce, ktorej základom bolo vytvorenie samostatných slovenských vojenských jednotiek na Západe, nový rozmer.

Po vylodení v liverpoolskom prístave 11. augusta 1943 vojakov Skupiny čs. armády na Strednom východe³ ubytovali v tábore vo Wivenhoe pri Colchesteri. Dňom 1. septembra 1943 bola z nich a z 1. čs. samostatnej brigády vo Veľkej Británii vytvorená Československá samostatná obrnená brigáda s počtom mužov 4 046. Velil im Alois Liška, ktorého československý prezident Edvard Beneš 31. júla 1943 mimoriadne povýšil do hodnosti brigádneho generála. Po odchode slovenských vojakov zo Stredného východu však myšlienky prezentované Jozefom Rudinským, Pavlom Balážom a ich spolupracovníkmi neprestali byť aktuálne. Práve naopak – v Anglicku sa pristúpilo k ich uskutočneniu v nových podmienkach. Rozhodujúcou mierou sa o to pričínal Peter Prídavok, ktorý bol v korešpondenčnom kontakte s Rudinským. V lete 1943, keď slovenskí príslušníci Skupiny čs. armády na Strednom východe pricestovali na Albión, Prídavok zvýšil politickú aktivitu a získaval pre svoj program nových stúpcov, ktorí pochádzali z radov nespokojných Slovákov, úradníkov nižšieho administratívneho aparátu čs. štátnych orgánov v exile, respektíve vojakov čs. vojska vo Veľkej Británii. Prídavok si vypracoval sľubnú politickú pozíciu: aktívne sa angažoval v Nezávislej stredoeurópskej federálnej asociácii, podľa programovej brožúry asociácie nazývanej tiež Commonwealth of Central Europe, ktorú založili v marci 1943.⁴ Inštitucionálnou základňou mu bola Slovenská národná jednota (anglický názov znel *Slovak National Union*), ktorá spolupracovala s Českou národnou jednotou vedenou armádnym generálom Levom Prchalom. Čo sa týka zahraničnej spolupráce, Prídavok svoju politickú činnosť orientoval v prvom rade na poľskú vládu a poľské politické kruhy. Vypracoval memorandum datované dňom 16. júna 1943 a odovzdal ho poľskému ministerstvu zahraničných vecí. Signoval ho ako bývalý šéf tlačového oddelenia slovenskej autonómnej vlády. V memorande spochybnil platnosť poľsko-československej deklarácie z 11. novembra 1940: tvrdil, že slovenský národ túto deklaráciu ani „*žiadnu inú deklaráciu či dohodu, ktorú v jeho mene podpisuje, prípadne uzatvára p. Edvard Beneš alebo akýkoľvek iný neslovenský predstaviteľ, neuznáva a nikdy neuzná.*“ Základným východiskom Prídavkovej argumentácie bolo presvedčenie, že Československá republika neexistuje, a pokiaľ by sa rešpektovali ustanovenia Atlantickej

3 Skupina čs. armády na Strednom východe pozostávala z Čs. vojenského strediska – Východného, 11. československého pešieho práporu – Východného, veleného pplk. Karlom Klapálkom, z ktorého sa v máji 1942 sformoval 200. ľahký čs. protiletadlový pluk. Nadriadeným orgánom čs. vojenských jednotiek na Strednom východe bola Československá vojenská misia na Strednom východe, ktorej náčelníkom bol div. gen. Ondřej Mězl (krycie meno Andrej Gak). Početný stav Slovákov v čs. vojenských jednotkách na Strednom východe vyzeral nasledovne: v júni 1942 ich bolo 250 z celkového počtu 1 342 mužov, a do konca decembra 1944 prešlo registratúrou čs. vojenských úradov 2 489 vojakov, pričom 402 z nich sa prihlásilo k slovenskej národnosti. BYSTRICKÝ, J. – ČAPLOVIČ, M. – PURDEK, I. – ŠTAIGL, J.: *Ozbrojené sily Slovenskej republiky. História a súčasnosť 1918-2005*. Bratislava : Magnet Press 2005, s. 68; ŠIMUNIČ, P.: Národnostná otázka v Slovenskej armáde a česko-slovenských zahraničných jednotkách 1939-1945. In: *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948*. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín : Veliteľstvo armády SR v Trenčíne 1994, s. 106-107.

4 Prídavok informoval o založení ICEFA na stránkach krajského časopisu *Slovák v Amerike*. Pozri P. Prídavok: V Londýne sa založila Nezávislá Stredoeurópska Federálna Asociácia, *Slovák v Amerike*, 55, 17. 8. 1943, s. 4 a 6.

charty z roku 1941, Československo nebude existovať ani po skončení vojny. Tento štátny útvar totiž podľa neho nenaplnil očakávania slovenského národa, pretože nerespektoval jeho vôľu. Za jediné východisko povojnového usporiadania považoval stredoeurópsku federáciu, rozprestierajúcu sa od Baltského po Stredozemné more. Vo výhradnej kompetencii Slovenského štátu, patriaceho do federácie, mali byť podľa Prídavka kultúra, školstvo a štátna správa, mal pôsobiť slovenský snem a vláda. O vojsku, financiách, zahraničnej politike a doprave mal rozhodovať federálny parlament, v ktorom mali byť zastúpené všetky národy tvoriace federáciu.⁵ Prídavkovu memorandum prijal pozitívne Edward Raczynski, poľský minister zahraničných vecí, ktorý o svojom stanovisku k postulátom memoranda informoval Prídavkovho spolupracovníka Jozefa Vojtecha Krahulca prostredníctvom poľského vyslanectva pri čs. vláde.⁶

Príchod približne dvoch stoviek slovenských vojakov čs. jednotiek zo Stredného východu do Británie otvoril Prídavkovi nové možnosti. Rozhodol sa využiť tento nevedný potenciál pre akciu s politickým podtextom. Už 13. septembra 1943 sa z jeho iniciatívy sondovala možnosť prijatia slovenských vojakov do poľskej armády (*Polskie Siły Zbrojne* – skratka PSZ). Nasledujúci deň, 14. septembra 1943, Slováci adresovali memorandum ministrom obrany Poľska gen. Marianovi Kukielovi. Signatári memoranda Martin Kopaničák, Ján Osif a Michal Oravec – slovenskí príslušníci Československej samostatnej obrnenej brigády vystupujúci – podľa ich tvrdení – v mene tristo slovenských vojakov, žiadali poľské ministerstvo národnej obrany (*Ministerstwo Obrony Narodowej* – MON) o povolenie vstúpiť do poľských ozbrojených síl, prípadne – ak by to nebolo možné, o pomoc a intervenciu so vstupom do britskej či americkej, alebo ktorejkoľvek inej spojeneckej armády okrem československej, ktorá bola vytvorená na základe dohody s britskou vládou. Svoju žiadosť motivovali protislovenskou politikou čs. vlády a nesúhlasom so zahraničnopolitickou líniou E. Beneša (pozri dokument v prílohe).⁷

V tejto súvislosti možno súhlasiť s názorom českého historika Jiřího Friedla, že vystúpenie slovenských vojakov malo svoj zárodok už v Palestíne.⁸ Názorným príkladom, ktorý svedčí o priamej súvislosti medzi akciou pripravovanou Jozefom Rudinským v Palestíne a memorandom slovenských príslušníkov Československej samostatnej obrnenej brigády vo Veľkej Británii, a tiež o personálnej kontinuite medzi nimi, je osoba signatára memoranda voj. Michala Oravca, ktorý na Strednom východe spolupracoval s Pavlom Balážom. Druhý zo signatárov – čatár aspirant Martin Kopaničák – bol členom rehoľného rádu Školských bratov a rovnako ako Oravec predtým slúžil v čs. jednotkách na Strednom východe.⁹

Po konfrontácii znenia memoranda s realitou treba spochybniť mandát signatárov me-

5 Archiwum Akt Nowych (ďalej AAN), Varšava, f. Akta Instytutu Hoovera (ďalej AIH), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (ďalej MSZ), mikrofilm (ďalej mf.) číslo (ďalej č.) 68, s. 363-390, poľské znenie memoranda P. Prídavka pre E. Raczynského zo 16. júna 1943.

6 AAN, f. AIH, Poland. Poselstwo Czechoslovakia, mf. č. 8, s. 568, záznam z rozhovoru s „p. Kr[ahulcom – D.S.]“, 16. 6. 1943. Rukopis potvrdzuje, že autorom záznamu a účastníkom rozhovoru bol S. Karalus. Týmto sa súčasne objasňuje identita „p. Kr.“. Porovnaj KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J.: *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešská opozice v Londýně 1939-1945*. Praha : Karolinum 2004, s. 351-352.

7 Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego (ďalej AIPMS), f. Akta Naczelnych Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48. Poľský preklad memoranda je uložený v AAN, f. AIH, MSZ, mf. č. 29, s. 780-782. Porovnaj FRIEDL, J.: Na jedné frontě. Vztahy československé a poľské armády (*Polskie Siły Zbrojne*) za druhé svetovej války. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny (ÚSD), vol. 40. Praha : ÚSD 2005, s. 315-316.

8 Tamže, s. 301-302.

9 MORAVEC, M.: Slovenští Školští bratři v československé armádě na Blízkém východě. In: *Vojenská historie*, roč. 3, 1999, č. 1, s. 72.

moranda vystupovať v mene troch stoviek čs. vojakov slovenskej národnosti. V tomto prípade bolo želanie Petra Prídavka, ktorý text memoranda skoncipoval a napísal, otcom myšlienky. Presný počet slovenských vojakov čs. jednotiek, ktorí by v prípade, ak by boli všetci oslovení, potvrdili znenie memoranda svojím podpisom, sa síce nedá presne určiť – a to ani na základe zistení z vyšetrovania tejto záležitosti vedeného československými orgánmi, možno však s určitosťou konštatovať, že ich neboli stovky, ale nanajvýš zopár desiatok.

Pre poľskú stranu bolo memorandum slovenských vojakov z čs. brigády veľkou a pritom ťažko riešiteľnou výzvou. Na jednej strane sympatizovala so Slovákmí a po prerušení rokovaní o konfederácii s československou vládou iste privítala silnú kritiku Edvarda Beneša a jeho politického kurzu, ktorá predstavovala jeden z hlavných bodov memoranda. Je však zložité odhadnúť, ako hodnotila dôsledky memorandovej akcie na celkovú stabilitu československej armády. Na druhej strane si poľská vláda uvedomovala, že v nijakom prípade nemôže vystupovať v úlohe obhajcu signatárov memoranda na verejnom fóre. Pokiaľ by sa pre takýto krok rozhodla, musela rátať s rezolútnou reakciou nielen československej, ale aj britskej vlády, na ktorú bola chtiac-nechtiac odkázaná. Zatiaľ čo britská cenzúra neraz privrela oči pri publicistických príspevkoch, v ktorých poľské kruhy (často blízke vláde) vyjadrovali svoje pochybnosti nad doktrínou čechoslovakizmu razenou čs. vládou v exile, priamy zásah poľského ministerstva obrany do záležitostí spojeneckej československej armády a v konečnom dôsledku účasť v kampani, ktorej cieľom bola destabilizácia čs. vojska na Západe, by všetci Spojenci bez rozdielu ostro odsúdili. Navyše od apríla 1943 bola poľská vláda v zložitej medzinárodnej situácii, pretože po diplomatických krokoch, nasledujúcich po hroznom náleze masových hrobov s telami vyše 15-tisíc poľských dôstojníkov, ktorých zavraždili komandá Ludového komisariátu vnútorných vecí (NKVD), s ňou Josif Visarionovič Stalin prerušil oficiálne styky. Úlohu advokáta Poľska na medzinárodnom fóre prevzala Veľká Británia, ktorá v úsilí uspokojiť Stalinove požiadavky voči poľskej exilovej vláde (ich súčasťou bolo porušenie územnej integrity Poľska a tendencia zasahovať do vnútorných záležitostí poľskej vlády) vyvíjala čoraz silnejší tlak na poľských štátnikov.

Poľskému ministerstvu národnej obrany tak nezostalo nič iné, ako diskrétno sondovať reakciu britských vojenských kruhov na memorandum slovenských príslušníkov čs. ozbrojených síl. Dňa 20. októbra 1943 MON intervenovalo vo veci memoranda u generálplukovníka Arthura Edwarda Grassetta, hlavného britského styčného dôstojníka pri spojeneckých armádach v Londýne. S genplk. Grassettom sa zrejme rozprával plukovník Jerzy Łunkiewicz z politického oddelenia MON, ktorý vyhotovil záznam z rozhovoru. Łunkiewicz v zázname zdôraznil, že sa prísne riadil pokynom, ktorý dostal od ministra zahraničia T. Romerom na zasadnutí Rady ministrov poľskej vlády. Plukovník Łunkiewicz odovzdal genplk. A. E. Grassettovi memorandum slovenských vojakov v slovenskom origináli aj v anglickom preklade. Pritom dodal, že väčšina slovenských vojakov, žiadateľov o prijatie do PSZ bojovala proti Nemcom spolu s poľskou samostatnou brigádou Karpatských strelcov (*Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich*) v Tobruku a zopakoval ich vysvetlenie, že oslovili Poliakov preto, lebo nedôverujú britským styčným dôstojníkom pri čs. vojsku, pretože títo by o tom ihneď informovali čs. štátne orgány. Genplk. Grassett si vzal len anglický preklad memoranda s vysvetlením, že nechce mať mená signatárov, a mal o záležitosti informovať britského veľvyslancu pri čs. vláde Philipa Nicholasa. Jeho bezprostrednú reakciu presvedčivo vystihuje poznámka, že „*bol touto vecou zaskočený a dostala ho do rozpakov a vlastne ani nevedel, čo má robiť*“.¹⁰ Na záver genplk. Grassett sľúbil, že o ďalšom priebehu záležitosti bude informovať MON.¹⁰

10 AIPMS, Londýn, f. Akta Naczelných Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48, záznam z rozhovoru s genplk.

Masový prechod slovenských vojakov z čs. jednotiek do poľských ozbrojených síl v momente globálneho vojnového konfliktu, keď prvoradým cieľom Spojencov bolo držať jednotný front (neraz za cenu rozsiahlych a v konečnom dôsledku kontraproduktívnych ústupkov či kompromisov) neprichádzal do úvahy. V nasledujúcich rokoch 2. svetovej vojny sa však žiadosti slovenských vojakov čs. jednotiek o prijatie do PSZ opakovali a poľské ministerstvo národnej obrany ich posudzovalo individuálne a neraz pozitívne. Zároveň treba podotknúť, že národnostné napätie a „kupčenie“ čs. dôstojníkov na Strednom východe (aj keď v dokumente je tento jav preexponovaný), o ktorých sa spomína v memorande, neboli výmyslom jeho signatárov. Obidva fenomény sa totiž v čs. vojenských jednotkách preukázateľne vyskytovali.¹¹ Poľskú stranu ďalej zaujímalo, ako budú československé štátne orgány reagovať na memorandum. Na prvé signály v tomto smere nebolo treba dlho čakať. V súvislosti s memorandom totiž komunistickí členovia Štátnej rady Václav Nosek a Jozef Valo na pôde tohto orgánu interpelovali ministra obrany div. gen. Sergeja Ingra.¹² Túto skutočnosť postrehli aj v poľskom ministerstve obrany a interpretovali ju v tom zmysle, že podnet k interpelácii čs. komunistov prišiel zo sovietskej strany.¹³ Na základe dostupných archívnych prameňov je však ťažké overiť hodnovernosť tejto informácie.

Iniciatíva slovenských vojakov našla odozvu v československých kruhoch Londýne. Informácie o ich reakcii zbieralo poľské vyslanectvo pri čs. vláde. Pozornosti pracovníkov vyslanectva neunikol článok uverejnený 20. novembra 1943 v komunistickom týždenníku *Nové Československo*, v ktorom jeho autor so znepokojením upozornil na skutočnosť, že fragment memoranda uverejnil novinár Konštantín Čulen, šéfredaktor bratislavského denníka *Slovenská pravda*. Redaktor komunistického *Nového Československa* sa pozastavil nad tým, ako sa text dostal na Slovensko, pričom za jeden z možných komunikačných kanálov považoval Vatikán, „kde sa nachádza Čulenov kumpán Sidor a udržiava vzťahy s Poliakmi a istým tunajším slovenským separatistom [Petrom Prídavkom – pozn. D. S.]“, ktorý podľa komunistického redaktora propagoval „myšlienku federácie Slovenska s reakčným Poľskom a reakčným Maďarskom.“¹⁴ Československé orgány pátrali po komunikačnej sieti, vďaka ktorej Prídavok udržiaval styk s Jozefom Rudinským na Strednom východe, predstaviteľmi Slovenskej ligy v Amerike v USA a s vyslancom a splnomocneným ministrom Slovenskej republiky pri Svätej stolici Karolom Sidorom vo Vatikáne. Prerúšením tohto spojenia chceli eliminovať, prípadne redukovat Prídavkove publicistické vystúpenia v zahraničí.¹⁵ Vo Veľ-

Grassetom č. L.dz. 1225/Wpol/43 z 21. 10. 1943, podpísaný plk. Łunkiewiczom. V tejto súvislosti nemožno súhlasiť s domnienkou J. Friedla, že Poliaci na memorandum nereagovali. Porovnaj FRIEDL, ref. 7, s. 316. Genplk. A. E. Grasset od r. 1944 pôsobil ako šéf sekcie európskych vzťahov Hlavného štábu spojeneckých expedičných ozbrojených síl (SHAEP).

11 O „kupčení“ čs. dôstojníkov na Strednom východe pozri tamže. Friedl upozorňuje na nedatovaný elaborát s názvom Střední východ, uložený vo Vojenskom ústrednom archíve – Vojenskom historickom archíve (ďalej VÚA – VHA) v Prahe, v ktorom sa podrobne analyzujú negatívne javy v čs. vojsku na Strednom východe.

12 Okrem Noska a Vala interpeláciu podpísali komunisti Václav Nosek, Anežka Hodinová-Spurná, Karel Kreibich, František Uhlíř, Ivan Petruščík a Pavol Víboch.

13 AAN, f. AIH, MSZ, mf. č. 23, s. 323-324, odpis správy plk. Łunkiewiczza z politického oddelenia MON pre MSZ č. L.dz.1640/WPol/43 zo 16. 11. 1943.

14 AAN, f. AIH, Poland. Poselstwo Czechoslovakia, mf. č. 15, s. 403, výpis z Nového Československa č. 46 z 20. 11. 1943.

15 V niektorých prípadoch, tak ako pri zachytení listovej zásielky s textom Nezodpovedné počínanie Benešovej vlády, ktorú Prídavok poslal do USA, bola činnosť čs. rozviedky úspešná, inokedy však pátranie po Prídavkovom informačnom spojení viedlo k nesprávnej stope. Pozri Národní archiv (ďalej NA), Praha, f. Ministerstvo vnitra – Londýn (ďalej MV-L), šk. 42, sign. 2-1-663. Porovnaj tamže, list Čs. informačnej služby pre MZV č. 10546/43 z 14. 10. 1943, v ktorom sa objavila domnienka, že Prídavkovu korešpondenciu doručujú do USA prostredníctvom tureckých zastupiteľských úradov.

kej Británii sa im totiž ani napriek vojrovej cenzúre uplatňovanej britským ministerstvom informácií nepodarilo zamedziť uverejňovaniu jeho príspevkov.

Na memorandovú akciu vojakov slovenskej národnosti z čs. samostatnej brigády čoskoro nadviazala ďalšia politická akcia s Prídavkom v hlavnej úlohe. Poliáci aj tentoraz venovali pozornosť jej priebehu. Konkrétne išlo o leták *Slovákom v Anglicku*, ktorý predseda Slovenskej národnej jednoty v Londýne skoncipoval koncom septembra alebo začiatkom októbra 1943. Leták pozostával z komentára k vyhláseniu čs. vlády z 30. júna 1943, ktorý uvádzal titulok Beneš sa priznáva, že chce ujarmit' Slovákov, ďalej z pretlaču Vyhlásenia Českej národnej jednoty a Slovenskej národnej jednoty z marca 1943, komentára k článku Gunnara Mullerna uverejneného v švédskom denníku *Aftonbladet*, na ktorý nadväzovala krátka správa o príchode slovenskej obchodnej delegácie do USA cez Švédsko. Hlavnou ambíciou letáku, ktorý sa distribuoval najmä v čs. vojsku vo Veľkej Británii, bolo osloviť nespokojných Slovákov a dať im politickú alternatívu v podobe samostatného slovenského štátu. Z tejto premisy pramenil výber textov, medzi ktorými nechýbal článok švédskeho novinára vhodne zapadajúci do tézy, že Slováci si neželajú obnovenie Československa. Prídavok ho uviedol nadpisom *Neutrálny hlas o Slovensku*. Politické oddelenie kancelárie ministra národnej obrany Poľska v októbri 1943 vypracovalo hlásenie o letáku Slovákom v Anglicku s poznámkou, že sa kolportuje v kruhoch československej emigrácie a čs. vojenských jednotkách.¹⁶ V tejto súvislosti stojí za pozornosť, že Poliáci mali o Prídavkovej propagandistickej akcii v čs. jednotkách dostatok podrobných informácií podstatne skôr, ako ju odhalili československé bezpečnostné orgány.

Neznamená to však, že československé úrady a spravodajská sieť v Anglicku boli nečinné. Práve naopak – 4. odbor čs. ministerstva vnútra pozorne sledoval každý krok Petra Prídavka a osôb, s ktorými sa stýkal. Týkalo sa to aj vojakov. Československá spravodajská služba síce zatiaľ nič netušila o memorande slovenských príslušníkov čs. brigády pre poľského ministra obrany, no z jej priebežných hlásení jednoznačne vyplývalo, že dôležitým adresátom Prídavkovej propagandistickej činnosti sú Slováci v čs. brigáde vo Veľkej Británii. Hlásenie čs. spravodajstva z 2. decembra 1943 pre ministerstvo vnútra referovalo o stretnutí v byte Jozefa Prídavka, ktorého sa zúčastnili členovia Českej národnej jednoty Karel Locher a Vladimír Ležák-Borin, poľský vojenský kňaz, poľský poručík a poľský letecký kapitán a tiež dvaja československí vojaci – jeden Slováč, s najvyššou pravdepodobnosťou voj. Michal Oravec, a druhý Moravan, obidvaja bez hodností a bez nášiviek „Czechoslovakia“ na uniformách. Slovenský vojak so sebou priniesol dva exempláre bližšie neznámeho britského časopisu s fotografiou šiestich čs. vojakov a anglickým kňazom, pod ktorou bol titulok Slovenské ozbrojené sily vo Veľkej Británii. Prídavok mal obidva exempláre poslať vedeniu Slovenskej ligy v Amerike ako dôkaz, že v Anglicku pôsobí samostatné slovenské hnutie. Pôvodne sa mal stretnutia zúčastniť aj Jozef Vojtech Krahulec, Prídavkov blízky spolupracovník a bývalý ppor. čs. armády, napokon však svoju neúčast' ospravedlnil telefonicky tým, že ho s povolávacím rozkazom do čs. armády prenasledujú „Čechúni z Picadilly“ – čiže z československého ministerstva národnej obrany (ďalej len MNO), ktoré sídlilo v Latimer House na Picadilly č. 134 v Londýne. Peter Prídavok mu sľúbil, že okamžite zakročí u div. gen. Rudolfa Viesta, štátneho tajomníka v MNO.¹⁷

Spravodajská sieť čs. ministerstva vnútra infiltrovala skupinu Petra Prídavka, do ktorej

16 AIPMS, f. Akta Naczelných Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48, hlásenie z 9. 10. 1943.

17 Národní archiv (ďalej NA), Praha, f. MV-L, šk. 42, sign. 2-1-663, správa čs. ministerstva vnútra z 2. 12. 1943. Dostupné pramene nepotvrdzujú možnosť, že Prídavok skutočne intervenoval.

dosadila svojho dôverníka. Jeho hlásenia z dôverných stretnutí slovenskej opozície v Londýne (podpisoval ich kryptonýmom Černík¹⁸) potvrdzovali, že jej predstavitelia s pomocou poľských vojenských kruhov pripravovali silnú kampaň v Čs. samostatnej obrnenej brigáde. Hlavnou politickou myšlienkou tejto kampane mala byť stredoeurópska federácia, v ktorej by Slovensko predstavovalo samostatného člena so silnými väzbami na Poľsko. Poliáci pripravili zvláštne odznaky s federačným motívom, ktoré sa mali rozdávať najmä v 2.rote motorizovaného práporu Čs. samostatnej obrnenej brigády vo Veľkej Británii, kde sa podľa názoru Jozefa Prídavka „slovenská otázka krajne vyvrcholila.“¹⁹

Politické hnutie vedené Petrom Prídavkom, ktoré sa netajilo ambíciou oslovíť slovenských príslušníkov čs. brigády, zvyšovalo na prelome rokov 1943/1944 svoju aktivitu. Peter Prídavok a Karol Vychodil koncipovali v januári 1944 Otvorený list a v mene Slovenskej národnej rady (SNR), ustanovenej 9. januára 1944, doručili britskému ministrovi zahraničia Anthonyemu Edenovi.²⁰ Signatári Otvoreného listu konštatovali, že československo-sovietska zmluva z 12. decembra 1943 je neplatná a nezaväzuje slovenský národ. Ďalej spochybni-li právnú legitimitu Edvarda Beneša reprezentovať kohokoľvek na oficiálnej úrovni.²¹ Adresátom Otvoreného listu bol nielen A. Eden, ale aj Adam Tarnowski, poľský vyslanec pri československej vláde v exile²² a Fedor Tarasovič Gusev, sovietsky veľvyslanec pri britskej vláde, ktorý ho obratom poslal do Narkomindel. V sovietskom ľudovom komisariáte zahraničných vecí jeden z komentátorov vyslovil dojem, že „pri návrate do vlasti, po vojne, môže mať československá vláda vážne ťažkosti so Slováckmi“.²³

Sled udalostí, ktorý Prídavok spustil tým, že rozhodujúcim spôsobom inšpiroval vznik memoranda slovenských príslušníkov čs. brigády vo Veľkej Británii pre poľského ministra národnej obrany gen. Mariana Kukiela zo septembra 1943 sa už nedal zastaviť. Po Otvorenom liste predsedu Slovenskej národnej rady orgány dočasného československého štátneho zriadenia v zahraničí pochopili, že už nestačí len monitorovať činnosť slovenskej a českej opozície v Londýne a príležitostne o nej informovať britské štátne úrady. Rozhodli sa preto prijať radikálne opatrenia. Ich prvou obeťou bol vojak Michal Oravec²⁴ z batérie protiletadlového delostrelectva (bat. PL), jeden z troch signatárov memoranda. Československé vojenské orgány ho 5. februára 1944 zatkli na základe obvinenia, že je stíhaný „pro podvratnou

18 Týmto dôverníkom bol pravdepodobne Dezider Štrelinger.

19 NA, Praha, f. MV-L, šk. 42, sign. 2-1-663, rkp. hlásenie „Černíka“ z 6. 12. 1943. Hlásenie bolo podkladom pre správu čs. ministerstva vnútra č. 2130/dův/43 z 8. 12. 1943, ktorú doručili Kancelárii prezidenta, sekretariátu predsedníctva vlády, MZV a MNO.

20 KUKLÍK, NĚMEČEK, ref. 6, s. 430.

21 Open Letter from The Slovak National Council, 7, Wilton Crescent, London, S.W. 1, to His Britannic Majesty's Secretary of State for Foreign Affairs, The Rt. Hon. Anthony Eden, Londýn, január 1944. Exemplár je uložený v AIPMS, f. MSW, sign. A.9.VI.3/1.

22 Prídavok k Otvorenému listu pripojil sprievodný list, v ktorom napísal: „Slovutný Pán Minister, máme česť poslať Vám výtlačok Otvoreného listu, zaslaného Slovenskou národnou radou J. E. p. Anthony Edenovi“. AAN, f. AIH, Poland. Poselstwo Czechoslovakia, mf. č. 7, s. 47, Open Letter pozri tamže, s. 48-55. Tarnowski 9. februára 1944 s poďakovaním potvrdil príjem listu. Pozri AAN, f. AIH, Poland. Poselstwo Czechoslovakia, mf. č. 15, s. 436, list A. Tarnowského pre P. Prídavka z 9. 2. 1944.

23 Citované podľa ČIERNA-LANTAYOVÁ, D.: *Pohľady na Východ (Postoje k Rusku v slovenskej politike 1934-1944)*. Bratislava : Veda 2002, s. 219.

24 Michal Oravec, narodený 21. 8. 1924 v Trenčíne, študent, 12. 12. 1940 prezentovaný na Strednom východe (pôvodne Z-10.500.615, potom R-615). Po príchode Veľkej Británie 12. 8. 1943 zaradený do motorizovaného práporu (Kr 15/43). Dňa 1. 9. 1944 nasadený do boja, zaradený najprv do brigádnej protiletadlovej batérie (Šk 15/43), neskôr do delostreleckého pluku (Kr 8/44), záložnej tankovej roty (Kr 25/44) a 1. tankového práporu (Kr 6/45).

činnosť a radu jiných přečinů“²⁵ Jeho konkrétne previnenie v zmysle právnych predpisov však zatiaľ nešpecifikovali. Internovali ho vo vojenskom väzení v Peterborough, kde čakal na súdny proces pred poľným vojenským súdom I. stolice. Vojak Oravec nebol náhodnou obeťou. Československé vojenské spravodajstvo ho totiž na základe jeho činnosti v Palestíne podozrievalo z protištátnej a rozvratnej činnosti, a preto ho od okamihu jeho príchodu do Veľkej Británie sledovalo. Oravec bol tiež pod spravodajským dozorom britských bezpečnostných orgánov. Bezprostrednou príčinou Oravcovho zatknutia bol rádiogram (resp. letecký list) s jeho podpisom, ktorý bol adresovaný Jozefovi Rudinskému v Jeruzaleme. Oravec v rádiograme použil niekoľko skratiek, ktoré sú v niektorých prípadoch nejasné, preto je potrebné vysvetliť ich. Text inkriminovaného rádiogramu znie nasledovne: „Vážení pán doktor, Váš list som poslal Petrovi [Prídavkovi]. Čoskoro Vám pošle odpovede na Vaše otázky. Pracujeme v duchu myšlienok Andreja [Hlinku]. Po všetkom, čo som videl, naši ľudia nemôžu žiť opäť spoločne s bratmi [rozumie Čechmi]. To by pre nás znamenalo smrť.²⁶ Zriadili sme výbor [rozumie Slovenskú národnú radu – pozn. D. S.]. Sme členmi „federálneho inštitútu“ [myslí sa Stredoeurópska federálna asociácia – pozn. D. S.]. Všade propagujeme naše myšlienky. Protestujeme proti situácii, v ktorej sú naši ľudia. Peter [Prídavok – pozn. D. S.] zložil ostrý protest proti zmluve, ktorá bola naposledy podpísaná [rozumie československo-sovietsku zmluvu o priateľstve a spolupráci z 12. decembra 1943 – pozn. D. S.]. Musíme urobiť jednu vec. Musíme spraviť to, čo navrhoval Palo [Baláž] a čo sme mali spraviť už dávnejšie. Nezabúdajte, že len tam máme v rukách nástroje, tam musíme našim ľuďom objasniť politickú situáciu. Potrebujeme Vás tu. Hovoril som s Dr. Osuským. Potrebujem odporúčací list pre Dr. Hodžu. Čakám na list od Pala [Baláža], Dr. Frankla a Vávru. Môžete mi poslať viac správ o Palovi [Balážovi]? Váš Michal [Oravec].“²⁷

Rádiogram bol pre čs. vojenské spravodajstvo dôkazom toho, že Oravec a jeho spolupracovníci v Anglicku pracujú na uskutočnení politických myšlienok Andreja Hlinku, pričom kooperujú s Milanom Hodžom, Štefanom Osuským a najmä s Petrom Prídavkom. Pri prehliadke Oravcových vecí sa našiel leták *Slovákom v Anglicku*, tri brožúry Františka Jezerníka (bol to pseudonym prof. Františka Dvorníka, českého byzantológa) s názvom *Západoslovenská federálna únia* a výtlačok *Otvoreného listu Slovenskej národnej rady pre britského ministra zahraničia A. Edena*. Po týchto nálezoch bolo vyšetrowanie „zostreňo“, ako sa to uvádza v správe MNO. O stykoch s voj. Oravcom a jeho činnosti vypovedali príslušníci motorizovaného práporu voj. Emil Stračina²⁸ a voj. Pavol Šulík²⁹, člen rehoľného rádu Školských bratov. Voj. Stračina spoznal Oravca roku 1941 v čs. vojenskom tábore v Agami v Egypte a neskôr ho stretával v Palestíne. Oravec vraj vyjadroval politické názory, ktoré boli proti-

25 Archiv Ústavu T. G. Masaryka (ďalej AÚTGM), Praha, f. Edvard Beneš (ďalej EB) II/1, šk. 227, sign. 38-27-4, správa MNO pre Kanceláriu prezidenta z 21. 4. 1944.

26 V pôvodnom anglickom znení: „It would be our peoples grave“.

27 AÚTGM, f. EB II/1, šk. 227, sign. 38-27-4, správa MNO pre Kanceláriu prezidenta z 21. 4. 1944, príloha 1.

28 Emil Stračina (na Strednom východe R-1010, pôvodne Z-10.501.010, vo Veľkej Británii D-764), narodený 14. 5. 1919 v obci Podbrehy pri Novej Bani, pôvodným povoláním krajčír. Prezentovaný v Krakove 2. 9. 1939, neskôr odcestoval na Stredný východ, tu prezentovaný 12. 4. 1941. Dňa 12. 8. 1942 pricestoval do Veľkej Británie, zaradili ho do motorizovaného práporu (Kr 15/43). Dňa 1. 9. 1944 nasadený do boja.

29 Pavol Šulík (na Strednom východe R-1350, pôvodne Z-10.501.350. Vo Veľkej Británii D-1115), narodený 16. 1. 1912 v obci Kubachy neďaleko Popradu. Pôvodným povoláním učiteľ, 13. 3. 1942 prezentovaný na Strednom východe. Do Veľkej Británie pricestoval 12. 8. 1943, kde ho zaradili do motorizovaného práporu (Kr 15/43). Dňa 1. 9. 1944 nasadený do boja. Demobilizovaný 21. 1. 1946. Vyznamenania: Československý vojenský kríž 1939, Československá medaila Za chrabrosť I. stupňa, Československá vojenská pamätná medaila, The Africa Star a The 1939-1945 Star.

československé a vystupoval ako stúpenec samostatného slovenského štátu. Dokonca mal tvrdiť, že „*Sidor měl pravdu, když chtěl spojení s Polskem*“. Okrem toho sa voj. Oravec podľa Stračinu nepriaznivo vyjadroval o Sovietskom zväze a národnostnej situácii v Československej republike, v ktorej boli podľa jeho vyjadrenia Slováci utláčaní českými úradníkmi. Bol stúpencom Š. Osuského a M. Hodžu. Ako ďalej vyplýva z výpovede voj. Stračinu, o organizácii Slovákov v Anglicku sa dozvedel od slob. ašp. Jána Krajčoviča, ktorý sa podobne ako iní Slováci sťažoval na podmienky v čs. armáde, a preto chcel vstúpiť do armády Francúzskeho výboru národného oslobodenia, vedeného gen. Charlesom de Gaulleom. Napokon si to však rozmyslel, pričom nezabudol voj. Stračinovi povedať, že organizácia Slovákov vo Veľkej Británii vedená Prídavkovou Slovenskou národnou radou sa usiluje o transfer Slovákov z čs. armády do poľských ozbrojených síl. Po tom, ako čs. spravodajcovia zachytili Oravcov rádiogram pre Rudinského, požiadal bližšie neznámy „šcpt. H.“ voj. Stračinu, aby o tolko spomínanej organizácii Slovákov v čs. armáde zistil bližšie informácie. Dňa 7. apríla 1944 mal voj. Stračina príležitosť rozprávať sa s voj. Jánom Osifom – signatárom memoranda slovenských vojakov, ktorý mu povedal, že voj. Oravcovi sa nič nestane, pretože proti nemu nemajú nijaké dôkazy, ktoré by ho usvedčili. Osif vraj zbieral mená slovenských vojakov a usiloval sa o ich presun z čs. brigády do poľskej armády, respektíve – ako to spresnil vypovedajúci voj. Stračina, „*už byla utvořena jednota s Poláky a že jména [Slovákov] musí být připravena.*“ Ďalej voj. Stračina zistil, že okrem voj. Oravca a voj. Osifa do organizácie Slovákov patria spomínaní slob. ašp. Krajčovič a voj. Šulík, rehoľníci voj. Dezider Karol Moravčík a voj. Emil Jozef Tkačík a tiež slob. Marchyn (pravdepodobne Jozef Marušín – pozn. D. S.). Všetci sa pravidelne zúčastňovali tajných stretnutí v rímskokatolíckom kostole v Ketteringu, ktorý bol od vojenského tábora motorizovaného práporu 1. čs. samostatnej brigády v Lamporte, respektíve v Brixworthe, vzdialený necelých 15 km. Záver výpovede voj. Stračinu bol z pohľadu čs. vojenského velenia málo optimistický: „*Podle mého názoru chodí mnoho vojáků na ony schůzky v Ketteringu a myslím, – konstatoval voj. Stračina – že nyní již největší část slovenských vojáků do této organizace patří.*“³⁰

Ďalším svedectvom v trestnom prípade voj. Michala Oravca bola výpoveď voj. Pavla Šulíka, ktorého voj. Stračina zaradil do organizácie Slovákov v čs. brigáde. Šulík potvrdil, že voj. Oravec propagoval heslá samostatného slovenského štátu, ktorý mal vzniknúť s podporou amerických Slovákov a mal tvoriť súčasť federatívneho zväzu. Obžalovaný plnil podľa voj. Šulíka spojku medzi Petrom Prídavkom a slovenskými príslušníkmi 1. čs. samostatnej obrnenej brigády. Ďalej voj. Šulík uviedol podrobnosti stretnutia v Klube Bieleho orla (*Klub Orla Bialego – The White Eagle Club*) v londýnskej štvrti Kensington, ktorý roku 1943 založili príslušníci poľskej armády. Tohto stretnutia sa okrem voj. Šulíka a voj. Oravca zúčastnili voj. Ján Osif, voj. Dezider K. Moravčík, voj. Emil J. Tkačík, voj. Hudáč a des. Štefan Kubina.³¹ V tejto súvislosti iste stojí za pozornosť, že v Klube Bieleho orla sa od decembra 1943 pravidelne uskutočňovali stretnutia a prednášky Česko-poľsko-slovenského federálneho klubu (*Czech-Polish-Slovak Club*), v ktorom pôsobil Peter Prídavok a skupina gen. Leva Prchalu. Poľsko reprezentovali prevažne vojaci. Po stretnutí v poľskom Klube voj. Oravec zaviedol slovenských vojakov do bytu Petra Prídavka, kde sa v prítomnosti neznámeho poľského leteckého dôstojníka rozprávalo o politických veciach. Predseda SNJ v Londýne rozdal vojakom propagačné materiály, okrem iného aj leták *Slovákom v Anglicku*. Na stretnutí nechýbal akýsi Angličan, ktorého voj. Šulík vo výpovedi najprv charakterizoval ako civilistu, a potom

30 Tamže, príloha č. 2, odpis protokolu z výsluchu voj. Emila Stračinu.

31 Tamže, príloha bez čísla, odpis protokolu z výsluchu voj. Pavla Šulíka.

ho označil za britského dôstojníka z War Office. Meno si nepamätal. Jeho výpoveď pôsobí chaoticky (nemožno vylúčiť, že to bol Šulíkovo zámer, keďže sám patrila medzi podozrivých) a okrem uvedených príkladov zásadne neuvádzal to najdôležitejšie: mená osôb.³²

Z výpovedí voj. Stračinu a voj. Šulíka, z hlásení veliteľstva 1. čs. samostatnej brigády a na základe správy 4. odboru ministerstva vnútra pre poľný súd I. stolice³³ MNO zistilo, že: Slovenská národná rada v Londýne vykonávala v 1. čs. samostatnej brigáde politickú, podvratnú činnosť jednak s protisovietskym a protičeskoslovenským a jednak s propoľským zameraním; konečným cieľom tejto agitácie bolo vyvolať hromadnú a demonštratívnu žiadosť slovenských vojakov o prestup do poľskej armády, prípadne do britskej armády či britského vojenského priemyslu; touto agitáciou boli poverení jednotlivci v každom útvere 1. čs. samostatnej brigády; každú nedeľu sa konali stretnutia tejto skupiny v Ketteringu, kde jej príslušníci dostávali pokyny a propagačný materiál; na príprave agitácie sa aktívne zúčastňovali aj poľskí a britskí štátni príslušníci. Agitácia Slovákov v čs. brigáde sa podľa MNO nemala podceňovať, napriek tomu, že stúpenci hnutia zveličovali jeho význam. Zistilo sa tiež, že na stretnutí, ktoré sa uskutočnilo 16. apríla 1944, organizátori hnutia začali podpisovú akciu v čs. jednotkách. Účastníkom tohto stretnutia predložili formuláre s prehlásením napísaným po slovensky a po anglicky, v ktorom sa ostro odsudzovala československo-sovietska zmluva z 12. decembra 1943. V prehlásení sa ďalej konštatovalo, že samostatné Slovensko si môže zabezpečiť slobodu len v spojení s Poľskom. Pod prehlásením boli rubriky, v ktorých mal signatár uviesť dátum a miesto narodenia, zamestnanie a dĺžku služby v československej armáde v zahraničí. Podpísané formuláre sa mali doručiť do Londýna, kde ich zbieral „Slovenský výbor“ – čiže Slovenská národná rada, ktorá mala po vojne reprezentovať vládu samostatného slovenského štátu. SNR v Londýne mala formuláre odovzdať britskej vláde a zabezpečiť, aby signatári formulárov boli prepustení z čs. armády a začlenení do poľskej, respektíve britskej či americkej armády, alebo do britského vojnového priemyslu.³⁴

Skôr, ako československé štátne orgány oboznámili s touto záležitosťou britské úrady, ujal sa Oravcovho prípadu Peter Prídavok. Predseda SNR v Londýne spolu s tajomníkom rady Karolom Vychodilom adresovali list Sirovi Percymu Jamesovi Griggovi, britskému ministrovi obrany (*Secretary of State for War*), v ktorom ho upozorňovali na skutočnosť, že „vo vojenských jednotkách P[ána]. Edvarda Beneša“ slúži niekoľko stoviek vojakov slovenskej národnosti. V liste ďalej uviedli, že mnohí z týchto mužov sú neustále tyranizovaní a prenasledovaní českými dôstojníkmi len za to, že sa hlásia k svojej národnosti a vyjadrujú nesúhlas s politikou Edvarda Beneša. Cieľom tejto politiky bola podľa Prídavka a Vychodila „čechizácia a nový útlak slovenského národa“. Britského ministra obrany potom upozornili na prípad voj. Michala Oravca, ktorého zatkli „poľní četníci“ p[ána]. Beneša“ a uväznili v „českom vojenskom žalári“. Podľa informácií autorov listu proti voj. Oravcovi neboli vznesené nijaké konkrétne obvinenia, a preto požiadali ministra P. J. Grigga, aby vyšetril Oravcov prípad a podnikol preventívne opatrenia proti opätovnému prenasledovaniu ľudí, ktorí „opustili svoju vlasť preto, aby bojovali proti útlaku – bez ohľadu na to, či to je hitlerovský alebo benešovský útlak“.³⁵

K listu SNR v Londýne pre britského ministra obrany, ktorý War Office doručil Foreign

32 Tamže.

33 Pozri NA, f. MV-L, šk. 107, sign. 2-7-32, správa MV pre prednostu poľného súdu I. stolice v Peterborough z 10. 3. 1944

34 AÚTGM, f. EB II/1, šk. 227, sign. 38-27-4, správa MNO pre Kanceláriu prezidenta z 21. 4. 1944.

35 TNA, f. FO 371, 38929, C 5981, list SNR pre gen. J. Grigga č. 418/1944 z 4. 4. 1944.

Office s prosbou o vyjadrenie, bolo pripojené stanovisko plk. C. J. de W. Mullensa, britského styčného dôstojníka pri 1. čs. samostatnej brigáde (*Officer Commanding No. 22 Liaison Headquarters*). Plk. Mullens, ktorý ho napísal na žiadosť War Office z 10. apríla, označil tvrdenia v liste SNR za neopodstatnené. „*Ubezpečili ma [veliteľstvo čs. brigády – pozn. D. S.] a nemám dôvod neveriť tomu, – písal plk. Mullens vo vyjadrení pre War Office – že v Československej samostatnej obrnenej brigáde nemôže byť reč o akomsi všeobecnom prenasledovaní Slovákov.*“ Ako ďalej konštatoval, každý jednotlivец, bez ohľadu na svoju národnosť, ktorý sa zapája do podvratnej činnosti, samozrejme podlieha trestu. Plk. Mullens charakterizoval tzv. „*nezávislé slovenské hnutie*“ v čs. brigáde ako menšinové hnutie, ktoré malo svoj základ v náboženských rozdieloch medzi Slovákami a Čechmi z minulosti. Dodal, že existuje dôvodné podozrenie, že toto hnutie podporujú „*polské rozvratné živly*“. Čo sa týka voj. Michala Oravca, veliteľstvo 1. čs. samostatnej obrnenej brigády 9. januára 1944 upozornila plk. Mullensa na jeho činnosť v rámci „*nezávislého slovenského hnutia*“ v súvislosti s jeho stykmi s britskou civilnou osobou. Britské vojenské orgány – konkrétne styčný spravodajský dôstojník 3. oblasti, dôstojník personálneho oddelenia štábu Východného veliteľstva a dôstojník z rotý podporných zbraní (*Support Coy*) – preto začali vyšetrovanie, ktorého predmetom bol kontakt medzi voj. Oravcom a britským občanom Hancockom. Už v marci 1944 vyšetrovanie zastavili, pretože príslušné orgány nezistili nič, čo by nasvedčovalo Oravcovmu previneniu voči britským bezpečnostným predpisom. Celá záležitosť sa pre Britov skončila vtedy, keď voj. Oravca zadržali československé orgány, ktoré u neho zaistili rádogram pre Jozefa Rudinského v Palestíne. Plk. Mullens priznal, že pokiaľ išlo o právne procedúry vo vyšetrovaní voj. Oravca, čs. orgány sa od chvíle zatknutia vojaka dopustili niekoľkých prechmatov, ale „*bolo to nevyhnutné, – vysvetľoval plk. Mullens – aby sa zhromaždili potrebné dôkazy*“. Zdá sa, že Briti ponechali čs. orgánom voľnú ruku, pokiaľ išlo o výber metód vo vyšetrovaní voj. Oravca. Procedurálne prešľapy čs. vyšetrovacích orgánov preto prijímali s istou zhovievavosťou, v súlade s heslom: účel svätí prostriedky. Československé vojenské orgány tieto dôkazy napokon získali, a tak plk. Mullens 19. apríla 1944 informoval War Office, že v najbližšej budúcnosti sa bude konať súdny proces s voj. M. Oravcom, ktorý bol obvinený z páchania podvratnej činnosti.³⁶

Britský styčný dôstojník pri Čs. samostatnej obrnenej brigáde si vzťahy v jednotke overil priamo na mieste. Dňa 14. apríla 1944 plk. C. J. de W. Mullens navštívil veliteľa brigády brig. gen. Aloisa Lišku a oboznámil ho s obsahom listu P. Prídavka a J. Vychodila pre ministra P. J. Grigga. Plk. Mullens zdôraznil, že nechce zasahovať do čs. vnútorných otázok a zaujíma ho jedine to, či propaganda organizovaná Slovákami neoslabuje bojaschopnosť brigády. Brig. gen. Liška mu odpovedal, že o bojovú morálku čs. brigády si netreba robiť starosti vzhľadom na nízky počet osôb v jej radoch, ktoré sú v spojení s P. Prídavkom. Otázku mala vyriešiť československá vláda, pretože podľa brig. gen. Lišku presahovala kompetenčný rámec veliteľov jednotky. Podľa zistenia veliteľa Čs. samostatnej brigády plk. Mullens po tomto rozhovore vypracoval hlásenie pre War Office, v ktorom konštatoval, že „*akci není třeba přičítat více významu než otázce Irů v armádě britské*“.³⁷

Veliteľ Čs. samostatnej brigády brig. gen. Liška sa po návšteve plk. Mullensa rozhodol prijať „*interní nenápadná opatření*“, aby znemožnil účasť príslušníkov svojej jednotky na ďalších konšpiračných stretnutiach. Prisnejšie, respektíve radikálnejšie kroky nepodnikol, pretože rovnako ako minister národnej obrany div. gen. S. Ingr zastával názor, že hnutie má

36 Tamže, kópia listu plk. Mullensa pre War Office č. 16/16/9 z 19. 4. 1944.

37 AÚTGM, f. EB II/1, šk. 227, sign. 38-27-4, správa MNO pre Kanceláriu prezidenta z 21. 4. 1944.

predovšetkým politický charakter, a že skôr, ako podnikne disciplinárne opatrenia, „je nutno učinit příslušné rozhodnutí a opatření se strany odpovědných činitelů vládních“.³⁸ Netrvalo ani týždeň, a čs. ministerstvo vnútra doručilo správu MNO s prílohami (výpovede voj. Stračinu a voj. Šulíka) W. D. Robson-Scottovi z britskej spravodajskej služby MI 5 (skratka od *Military Intelligence Section 5*). Zároveň mu oznámilo, že československá vláda podnikne príslušné kroky v britských štátnych úradoch.³⁹

Prídavkova propagačná činnosť v československých vojenských jednotkách začala pútať zvýšenú pozornosť Britov. Foreign Office začiatkom mája 1944 zaujal postoj k prosbe War Office o vyjadrenie k záležitosti voj. Oravca a listu SNR v Londýne pre ministra obrany P. J. Grigga. Záver bol jednoznačný: Foreign Office posúdil zhromaždené dokumenty ako ďalší dôkaz, že P. Prídavok spôsobuje problémy, a keďže bolo „*velmi pravdepodobné*“, že sa podieľal na pláne transferu Slovákov z čs. jednotiek do poľskej armády, nebolo podľa Foreign Office v záujme britskej vlády brániť československým štátnym orgánom, aby v svojich jednotkách „*vyhubili problémy tohto druhu*“.⁴⁰

Britské ministerstvo zahraničia, ktoré malo rozhodujúce slovo pri posúdení tohto prípadu, teda zaujalo jasný postoj: vzhľadom na poznatky o hlavnom iniciátorovi memoranda slovenských príslušníkov Čs. samostatnej brigády a zároveň autora listu so sťažnosťou na šíkanovanie Slovákov v čs. jednotke Petrovi Prídavkovi predpokladalo, že je to príklad ďalšej provokácie a pokusu zviditeľniť sa v britských vládných kruhoch. Briti sa preto odmietli angažovať vo veci voj. Oravca, ktorý Prídavkovi poslúžil ako exemplárny príklad prenasledovania Slovákov vo vojenských jednotkách Pána Beneša – ako nazýval čs. armádu na Západe. Túto záležitosť preto zmietli zo stola a ponechali čs. orgánom voľnú ruku. Pre československú vládu však kauza voj. Oravca znamenala len začiatok a jeden z prostriedkov v masívnej kampani proti Petrovi Prídavkovi a jeho spolupracovníkom. Hlavným adresátom tejto kampane boli britské štátne orgány.

Začiatkom mája 1944 MNO zhrnulo zistenia z vyšetrovania voj. Oravca v liste, ktorý adresovalo hlavnému britskému styčnému dôstojníkovi pri spojeneckých armádach v Londýne genplk. Arthurovi Edwardovi Grassettovi. Niektoré pasáže listu z 10. mája 1944, ktorý podpísal minister div. gen. Sergej Ingr, boli identické so správou MNO z 21. apríla 1944 pre Kanceláriu prezidenta ČSR. Avšak nechýbali v ňom aj nové zistenia. Div. gen. Ingr informoval genplk. Grassetta, že zatiaľ síce nemá k dispozícii podrobné údaje o výsledkoch petičnej akcie v Čs. samostatnej brigáde, no považoval za nepravdepodobné, aby dosiahla významnejší úspech. Ingr ďalej oznamoval, že intenzita petičnej akcie klesá v dôsledku preventívnych opatrení, ktoré prijalo veliteľstvo brigády. Ubezpečoval genplk. Grassetta, že agitácia Slovákov vedených Prídavkom neoslabilu bojaschopnosť mužstva. To však pre ministra div. gen. Ingra nebol dôvod na to, aby sa britské orgány prestali zaoberať Prídavkovou činnosťou. Vyjadril totiž názor, že aktivity Slovenskej národnej rady škodia nielen československým, ale aj spojeneckým záujmom a sú protizákonné z hľadiska československého i britského práva, čím nepriamo poučoval britské orgány. Československý rezort obrany sugeroval, že Slovenská národná rada sa zasahovaním do československých jednotiek dopustila priestupku a porušila britské zákony. Div. gen. Ingr vyjadril na záver listu presvedčenie,

38 Tamže; porovnaj KUKLÍK – NĚMEČEK, ref. 6, s. 240.

39 NA, f. MV-L, šk. 42, sign. 2-1- 663, kópia správy pre W. D. Robson-Scotta z 27. 4. 1944. Správa je napísaná v nemeckom jazyku.

40 The National Archives (ďalej TNA), Londýn, f. Foreign Office (ďalej FO) 371, 38929 (číslo spisu), C 5981 (číslo dokumentu), poznámka F. Gatehousevej z Centrálného departementu Foreign Office z 9. 5. 1944.

že War Office bude súhlasiť s názorom MNO, a že spoločne s inými britskými ministerstvami, ktorých sa to týka, podniknú potrebné opatrenia a zabránia Slovenskej národnej rade pokračovať v aktivite. Dodal, že československá strana informovala o činnosti P. Prídavka Home Office aj Foreign Office.⁴¹ Genplk. Grassett poslal Ingrov list do War Office, ktorý tak ako v prípade listu SNR pre ministra obrany P. J. Grigga z apríla 1944 požiadal Foreign Office o vyjadrenie.⁴²

Napriek tomu, že československá vláda minimalizovala rozsah a význam agitačnej kampane vedenej Petrom Prídavkom v Čs. samostatnej brigáde, svojím postupom nepriamo potvrdzovala, že túto záležitosť považuje za akútny problém. Veď ako inak si možno vysvetlí silnú ofenzívu v britských štátnych orgánoch, ktoré doslova bombardovala sťažnosťami na činnosť Slovenskej národnej rady v Londýne? V máji 1944 v nastúpenom trende pokračoval štátny minister československého ministerstva zahraničia Hubert Ripka. V liste pre Philipa Nicholasa, britského veľvyslanca pri čs. vláde, totiž uviedol, že Prídavok a „niektoré kruhy, ktoré ho podporujú – čím narážal na Poliakov – sa v poslednej chvíli pred rozhodujúcimi udalosťami pokúšajú rozvíriať politický nepokoj medzi Slováckmi v československej jednotke vo Veľkej Británii a tým spôsobiť zmätok v celej československej jednotke.“ Ripka hodnotil činnosť Prídavka a jeho spolupracovníkov ako závažnú trestnú činnosť, ktorú by mal čo najrýchlejšie stihnúť trest. Zároveň podotkol, že Prídavok a jeho podporovatelia sa tým, že rozširujú dotazníky v čs. vojsku, pokúšajú zbierať vojenský informačný materiál. Podľa Ripku by bolo „nedôsledné a v rozpore s morálnymi princípmi, ak by sa trestné stíhanie obmedzilo na osoby, ktoré sú len náradím a obeťami, a hlavní podnecovatelia by mohli beztrestne a nerušene pokračovať v kriminálnej činnosti na pôde Veľkej Británie“.⁴³ Týmto konštatovaním naznačil, že vojak Michal Oravec, prípadne ďalší slovenskí príslušníci Čs. samostatnej brigády sú len druhoradými postavami a ich potrestaním sa problém protištátnej propagandy v čs. jednotke vo Veľkej Británii nevyrieši. K listu pripojil memorandum, v ktorom pranieroval Prídavkovu činnosť. Sú v ňom aj podrobnosti, ktoré sa týkajú vyšetrovania voj. Michala Oravca. Ripka v memorande priznal, že voj. Oravca umiestnili do vyšetrovacej väzby a čelí obvineniu zo spáchania niekoľkých trestných činov. Pripomenul veľvyslancovi Nicholsovi, že britská spravodajská služba vypočúvala Oravca už v Egypte. Po jeho príchode do Anglicka bol istý čas pod drobnohľadom 2. oddelenia MNO, ktoré ho podozrievalo z toho, že na podnet Petra Prídavka a iných osôb pácha rozvratnú činnosť v čs. armáde. Ripka sa zmienil aj o zachytenom rádiograme pre J. Rudinského a informoval veľvyslanca Nicholasa o najnovších zisteniach čs. vojenských orgánov v kauze Oravec. V porovnaní s predchádzajúcim listom div. gen. Ingra pre genplk. Grassetta sa však v štylizácii memoranda odzrkadľuje tendencia zvýrazniť podiel poľskej strany na Prídavkových aktivitách a propagande v Čs. samostatnej brigáde; na margo konšpiratívnych stretnutí slovenských príslušníkov jednotky v Ketteringu sa v memorande uvádzalo, že Slováci sa tu pod zámienkou účasti na katolíckych bohoslužbách stretávajú s predstaviteľmi iných národov, predovšetkým s Poliakmi, a že na týchto stretnutiach dostávajú pokyny i propagačný materiál vydávaný Petrom Prídavkom a „istými poľskými kruhmi“. V Ripkovom memorande prišli na rad aj dotazníky rozširované v čs. jednotke so žiadosťou o uvoľnenie z čs. vojska a prijatie do poľskej či britskej armády, ku kto-

41 TNA, f. FO 371, 38929, C 6816, kópia listu gen. Ingra pre genplk. Grassetta z 10. 5. 1944.

42 Tamže, list mjr. A. W. Powella z War Office pre Foreign Office z 19. 5. 1944. Foreign Office v odpovedi na list War Office len stroho konštatoval, že Prídavkom sa zaoberá britské ministerstvo vnútra (Home Office) aj MI 5. Tamže, list z 5. 6. 1944.

43 TNA, f. FO 371, 38929, C 6954, list H. Ripku pre Ph. Nicholasa zo 17. 5. 1944.

rým však pribudol nový motív: v závere dokumentu pre veľvyslanca Nicholasa sa totiž konštatovalo: „*Mimochodom, stojí za zmienku, že osoby židovského pôvodu sú z náboru prakticky vylúčené.*“⁴⁴ Nie je ťažké uhádnuť dôvod, prečo sa táto zmienka objavila v memorande československého ministerstva zahraničia pre britskú vládu. Na Prídavka a jeho stúpcov v radoch čs. armády na Západe malo padnúť vážne podozrenie, že sú antisemitami. Je veľmi pravdepodobné, že toto obvinenie sa v memorande vyskytlo účelovo. Do istej miery pritom odporovalo informácii, ktorú získala Československá spravodajská služba od svojho informátora v radoch tzv. protibenešovskej opozície. Ten po jednom zo stretnutí Prídavkovej skupiny informoval čs. ministerstvo vnútra, že „*v rámci organizovania odbočiek Slovenskej národnej jednoty organizuje sa tiež židovská skupina na dôkaz toho, že sa tam nechystá žiadny antisemitizmus.*“⁴⁵

Britský veľvyslanec poslal Ripkov list a memorandum Frankovi K. Robertsovi, vedúcemu Centrálnemu departementu vo Foreign Office. Podotkol, že Ripka je presvedčený, že britským úradom poskytol dostatok argumentov, aby zasiahli proti Prídavkovi. Nezabudol však dodať, že záležitosť musia najprv posúdiť odborníci. Nichols netajil svoj názor, že napriek preukázanému prepojeniu P. Prídavka na 1. čs. samostatnú obrnenú brigádu a kampani za samostatné Slovensko, ktorú v jej radoch rozširoval, nebudú argumenty ministra čs. exilovej vlády stačiť na to, aby Home Office podnikol akékoľvek kroky proti predsedovi Slovenskej národnej rady v Londýne.⁴⁶

Briti sa však s odpoveďou na intervencie československých ministerstiev neponáhľali. Úsilie čs. orgánov zatiaľ neprinášalo vytúžený efekt v podobe rozhodného zákroku bezpečnostných orgánov proti P. Prídavkovi, ktorý mal definitívne zastaviť jeho politickú činnosť. Očakávania československej vlády sa 27. júla 1944 čiastočne splnili. Vtedy totiž Petra Prídavka v jeho sídle na Wilton Crescent č. 7 navštívil inšpektor zo Špeciálneho oddelenia Metropolitnej polície v sprievode kpt. Buzzarda z War Office. Vykonali domovú prehliadku, ktorú nariadili britské orgány na základe obvinenia z porušenia bezpečnostných predpisov (*Defence Regulations*). Vyšetrovatelia zaistili časť korešpondencie, ktorú Prídavok viedol okrem iného s Bohumilom Pisskom, generálnym konzulom Slovenskej republiky v Štokholme. Ďalej zistili, že Prídavok udržiaval spojenie s Pisskom a slovenským vyslancom vo Vatikáne Karlom Sidorom vďaka Poliakom. Na základe výpovede predsedu SNR v Londýne sa ďalej zistilo, že dostával finančnú podporu vo výške 50 funtov mesačne od poľských kruhov.⁴⁷

Skôr než Home Office a Foreign Office zaujali stanovisko k zisteniam čs. strany, ktoré sa týkali činnosti Petra Prídavka, nastal v kauze voj. Michala Oravca posun vpred. Juraj Slávik, československý minister vnútra 3. augusta 1944 informoval svojho britského rezortného kolegu Herberta Morrisona o priebehu vyšetrovania. Zo Slávikovho listu sa dozvedáme, že voj. Oravec bol obvinený zo spáchania trestného činu na základe článku 2 a 17 nariadenia MNO č. 50/23 Zbierky zákonov a nariadení. Slávik ďalej vysvetľoval, že v súlade s československými zákonmi a predpismi, ktoré sa týkali trestného konania obvinený nie je viazaný prisahou,

44 Tamže, memorandum pre P. Nicholasa, 16. 5. 1944.

45 NA, Praha, f. MV-L, šk. 42, sign. 2-1-663, rkp. hlásenie „Černíka“ z 6. 12. 1943. Ďalej v ňom uviedol: „K vedeniu tejto skupiny zakviroval Jožo Prídavok istého Duschinského z Bratislavy, ktorý bol dlhú dobu internovaný.“ Tamže.

46 TNA, f. FO 371, 38929, C 6954, list P. Nicholasa pre F. K. Robertsa, 23. 5. 1944. Foreign Office tak ako predtým „posunul“ korešpondenciu Home Office. Pozri tamže, list W. D. Allena pre J. M. Newtona, 6. 6. 1944.

47 Tamže, FO 371, 38930, C 10923, záznam Metropolitnej polície z 29. 7. 1944; tamže, správa inšpektora G. Wilkinsona z 31. 7. 1944.

aby pred súdom vypovedal pravdivo. Každú skutočnosť uvedenú v obžalobe musel preto verifikovať štátny žalobca. Voj. Oravec vraj priznal, že spočiatku, po zadržaní a uväznení, v plnej miere využíval toto právo, avšak v priebehu vyšetrovania jeho obhajca oznámil, že Oravec chce pred súdom vypovedať. V liste ministra Slávika sú uvedené rozsiahle pasáže z výpovede voj. Oravca, ktorý ju podľa svojich slov učinil preto, že si celú záležitosť premyslel a prišiel k záveru, že chce byť „hodnotným československým občanom“. Oravec priznal, že na podnet Petra Prídavka mal v čs. jednotkách vo Veľkej Británii vykonávať činnosť, ktorej cieľom bolo siať nenávisť medzi Čechmi a Slovákmi a podkopávať jednotu Československej republiky i čs. armády v zahraničí. Priznal, že meno Andrej, ktoré sa objavilo v jeho rádiogramе pre J. Rudinského v Palestíne, označuje Andreja Hlinku, a osobou menom Paľo je Dr. Pavol Baláž. Ďalej vypovedal, že P. Baláža spoznal roku 1941 na Strednom východe. Neskôr ho znova stretol v októbri 1942 v Jeruzaleme, kde sa rozprávali o politike. Baláž mal presvedčiť voj. Oravca, aby medzi slovenskými príslušníkmi 11. československého pešieho práporu – Východného propagoval jeho politické myšlienky. Jedným z hesiel tejto propagandy bolo tvrdenie, že Slovensko by v Československu stratilo všetky svoje práva a výsady, a že ďalej Česi Slovákovi nikdy neodpustia 14. marec 1939 a pomstia sa im za ich zradu. Baláž bol podľa voj. Oravca stúpencom myšlienky stredoeurópskej federácie, do ktorej by popri samostatnom Slovensku patrili české krajiny, Morava, Poľsko, Maďarsko a azda i Rakúsko. Baláž tiež vyrábala propagačný materiál, ako napr. pamflet o Československom národnom výbore v Paríži, ktorý voj. Oravec rozširoval medzi príslušníkmi čs. jednotky na Strednom východe. Baláž tiež presvedčoval Oravca, že Československá republika nebude po vojne obnovená, pretože túto možnosť vylúčili jej predstavitelia v exile tým, že sa priklonili k Sovietskemu zväzu. Voj. Oravec vyjadril domnienku, že Baláž čerpal finančnú pomoc od Poliakov, s ktorými sa v Palestíne stretával. Poliacy vraj sľúbili Balážovi, že ho prijmú do poľskej armády. Na Strednom východe voj. Oravec spoznal aj Jozefa Rudinského, ktorý podľa jeho výpovede zastával rovnaké politické myšlienky ako Baláž. Aj Rudinskému sa podarilo presvedčiť voj. Oravca, aby tieto myšlienky propagoval u slovenských príslušníkov čs. jednotky. Okrem toho mu poradil, aby sa štylizoval do úlohy typického príkladu toho, ako Česi zaobchádzajú so Slovákmi.⁴⁸ Oravec to síce vo výpovedi neuviedol, ale v roku 1941 si odpykával trest za bližšie neznámy priestupok v zaisťovacom tábore 11. československého pešieho práporu – Východného v Agami.⁴⁹ Pravdepodobne preto sa mal vteliť do úlohy slovenského martýra, ako mu to údajne radil Rudinský. Voj. Oravec ďalej vypovedal, že Rudinský sa v Palestíne stretával s významnými poľskými politikmi, medzi ktorými nechýbal „poľský minister, ktorý bol vtedy [pred 28. júnom 1943 – pozn. D. S.] na Strednom východe“.⁵⁰ Týmto poľským ministrom nebol nikto iný, ako premiér Poľska gen. Władysław E. Sikorski, ktorý bol na prelome júna a júla 1943 na Strednom východe na inšpekčnej ceste poľských jednotiek gen. Władysława Andresa. Gen. Sikorski sa z tejto cesty do Londýna nevrátil – dňa 4. júla 1943 zahynul v leteckej katastrofe v Gibraltare. Je otáznne, či sa Rudinský stretol s poľským premiérom, ako to tvrdil voj. Oravec. Túto verziu totiž nijaký záznam nepotvrďuje. Oravec dostal od Rudinského adresu Petra Prídavka v Londýne, ktorého po príchode do Veľkej Británie niekoľkokrát navštívil spoločne s des. Jánom Plitkom, voj. Pavlom Šulíkom, voj. Jánom Osi-

48 TNA, f. FO 371, 38930, C 11099, kópia listu j. Slávika pre H. Morrisona, 3. 8. 1944. Duplikát listu je uložený v NA, f. MV-L, šk. 107, sign. 2-7-35/4.

49 AÚTGM, f. EB II/1, šk. 227, sign. 38-27-4, správa MNO pre Kanceláriu prezidenta z 21. 4. 1944, príloha č. 2, odpis protokolu z výsluchu voj. Emila Stračinu.

50 TNA, f. FO 371, 38930, C 11099, kópia listu j. Slávika pre H. Morrisona, 3. 8. 1944. Duplikát listu je uložený v NA, f. MV-L, šk. 107, sign. 2-7-35/4.

fom a voj. Deziderom K. Moravčíkom. Na prvom stretnutí Prídavok rozprával o svojom politickom programe federácie nezávislých štátov (okrem iného Slovenska a Poľska) a nebezpečí, ktoré pre strednú Európu znamenal bolševizmus. Nazdával sa, že spolužitie Slovákov s Čechmi v spoločnom štáte už nie je možné. Počas druhej návštevy u Prídavka, na ktorej voj. Oravca sprevádzali voj. Osif a seržant, predtým reholník duchovného rádu Školských bratov na Strednom východe, Slovák. Na jeho meno si voj. Oravec síce nepamätal, či presnejšie nechcel pamätať, no s určitosťou ním bol čat. ašp. Martin Kopaničák.⁵¹ Jedným z dôvodov, prečo voj. Oravec nespomenul Kopaničákovo meno bola skutočnosť, že obidvaja podpísali spomínané memorandum slovenských príslušníkov 1. čs. samostatnej obrnenej brigády pre poľského ministra obrany. Oravec kryl Kopaničáka, aby ho ušetril výsluchu čs. vojenskými orgánmi. Na druhom stretnutí u Prídavka tento požiadal prítomných slovenských vojakov, aby medzi slovenskými príslušníkmi Čs. brigády rozširovali myšlienku samostatného Slovenska a jeho odtrhnutia od českých zemí a Moravy. Rozdal im tri exempláre knihy F. Jezerníka s názvom *Západoslovenská federálna únia*, výťažok denníka *Slovák v Amerike*, leták Slovákom v Anglicku a text v angličtine o súdnom procese arm. gen. Leva Prchalu s Bohušom Benešom. Voj. Oravec vypovedal, že noviny *Slovák v Amerike* dal voj. Šulíkovi, a leták Slovákom v Anglicku dal prečítať des. ašp. Jánovi Gurovi, ktorý mu ho neskôr vrátil.⁵² Mimochodom, aj des. ašp. Gura patril do skupiny slovenských Školských bratov a slúžil v čs. prapore na Strednom východe. Po príchode do Veľkej Británie absolvoval dôstojnícku školu a jazykový kurz. Stojí za pozornosť, že Gura na ústnej jazykovej skúške na Univerzite v Cambridge trval na tom, že do angličtiny chce prekladať slovenský, prípadne francúzsky, avšak nie český text, čím podľa čs. vojenských kruhov chcel upozorniť anglických univerzitných profesorov na slovenský problém v ČSR.⁵³ Ďalšia časť výpovede voj. Oravca objasnila detaily, ktoré sa týkali prípravy a doručenia memoranda slovenských vojakov poľským vojenským kruhom. Oravec vypovedal, že počas druhej návštevy u Prídavka tento hovoril o nebezpečí bolševizmu a československo-sovietskej spolupráce, a potom dal vojakom podpísať memorandum. Všetci traja ho podpísali. Potom spoločne s P. Prídavkom odišli do poľského ministerstva národnej obrany (MON), kde sa najprv stretli s Albínom Mružekom, československým občanom poľského pôvodu, ktorý pôsobil ako istá spojka medzi slovenskou a českou opozíciou v Londýne a poľskými vládnymi úradmi.⁵⁴ Potom sa slovenskí vojaci mali stretnúť s gen. Kazimierzom Sosnkowským, hlavným veliteľom Poľských ozbrojených síl. Napokon ich v MON prijal „*vysoko postavený plukovník, aspoň 50-ročný, s okrúhrou tvárou, s červenými lícami a šedivými vlasmi*“ – čiže plukovník Jerzy Łunkiewicz z Politického oddelenia Kancelárie ministra národnej obrany. Prídavok mu odovzdal originál memoranda a nechal si dve kópie. Plk. Łunkiewicz sa spýtal signatárov memoranda voj. M. Oravca, čat. ašp. M. Kopaničáka a voj. J. Osifa, odkiaľ sú, pričom dodal, že Slovensko dobre pozná, vraj niekoľkí poľskí dôstojníci slúžia v armáde „*takzvaného nezávislého Sloven-*

51 Pozri MORAVEC, ref. 9, s. 74.

52 TNA, f. FO 371, 38930, C 11099, kópia listu j. Slávika pre H. Morrisona, 3. 8. 1944. Duplikát listu je uložený v NA, f. MV-L, šk. 107, sign. 2-7-35/4.

53 MORAVEC, ref. 9, s. 72.

54 Z osobnostného profilu Albina Mružeka, ktorý vypracovalo čs. spravodajské oddelenie, vyplýva, že sa narodil roku 1896 v Krakove. Mal československý pas, ktorého autenticitu v roku 1940 potvrdilo vyslanectvo ČSR v Paríži. Mružek pred vojnou pôsobil ako finančný maklér v Paríži, špecializoval sa na medzinárodné pôžičky. Československá rozviedka ho charakterizovala ako neserióznou a politicky nedôveryhodnú osobu. Pozri Archiv Ministerstva zahraničných vecí (ďalej AMZV), Praha, f. Doplnky, Londýnsky archív – dôverný, šk. 45, list z 27. 5. 1941 adresovaný britským bezpečnostným orgánom.

ského štátu“.⁵⁵ Potom poprosil vojakov, aby opustili miestnosť, pretože sa musí s Prídavkom na niečom dohodnúť. Vojaci čakali asi desať minút pred kanceláriou na P. Prídavka, a keď vyšiel, nepovedal im, o čom sa s plk. Łunkiewiczom rozprával. Oznámil im však, že na základe dohody s Poliakmi a Britmi chce založiť slovenskú dočasnú vládu, prípadne výbor, v ktorej by bol predsedom. Ďalšími členmi vlády, respektíve výboru mali byť Jozef Prídavok, Henrich Greif, Jozef V. Krahulec a muž, ktorý bol tri roky internovaný a ktorého meno si voj. Oravec nepamätal. Je však isté, že to bol Karol Vychodil, neskôr tajomník SNR v Londýne. Voj. Oravec sa zúčastnil niekoľkých stretnutí tejto skupiny. Vypovedal, že J. V. Krahulec si nárokoval funkciu hlavného veliteľa slovenských ozbrojených síl v exile. Prídavok vraj neraz hovoril, že by Slovákom rozhodne prospelo, aby si uvedomili svoju situáciu, vystúpili z československej armády a prestúpili k Poliakom, ktorí by im umožnili vytvoriť samostatnú slovenskú vojenskú jednotku v ich armáde. Sľuboval, že uskutočnenie presunu slovenských príslušníkov čs. jednotiek do poľskej armády dohodne s Poliakmi a Britmi. Prídavok však podotkol, že nechce vytvoriť celkom nezávislú a samostatnú slovenskú armádu v zahraničí, pretože by mala nízky početný stav a pôsobila by smiešne, a navyše – samostatná slovenská armáda „je predsa doma“ – povedal Prídavok.⁵⁶

V ďalšej časti výpovede voj. Oravec potvrdil známe skutočnosti o stretnutí Slovákov (Peter Prídavok a jeho brat Jozef Prídavok, J. V. Krahulec, H. Greif a voj. J. Osif) s Poliakmi v poľskom vojenskom Klube Bieleho orla, o ktorom vypovedal voj. Pavol Šulík. Voj. Oravec priznal, že po návšteve klubu sa zúčastnil stretnutia Spoločnosti študentov a mládeže zo strednej Európy (*Central European Student and Youth Society* – skratka *C.E.S.Y.S.*) a vyplnil formulár so žiadosťou o členstvo v tejto organizácii. Podľa voj. Oravca bol hlavným iniciátorom založenia samostatných slovenských vojenských jednotiek v zahraničí Jozef V. Krahulec, ktorý vraj často presvedčoval Prídavka, že vojenské zložky by predstavovali veľmi silný argument v jeho rukách ako vodcu slovenského výboru. Krahulec navrhol Prídavkovi, aby mu poskytol sumu 50,- £ na propagandistickú kampaň v radoch Slovákov v Čs. brigáde v Ketteringu. Napokon sa dohodli, že ihneď po založení Slovenskej národnej rady Krahulec odcestuje do Ketteringu a bude v Čs. brigáde zbierať podpisy od slovenských príslušníkov na špeciálne formuláre, ktoré obsahovali žiadosť o uvoľnenie do samostatnej slovenskej armády v zahraničí. Krahulcovi mal pomáhať neznámy anglický katolícky kňaz z Ketteringu, ktorý bol v kontakte s P. Prídavkom. Predseda SNR v Londýne potom dal pokyn voj. Oravcovi, aby v svojej jednotke rozširoval informácie o tom, že čoskoro bude vytvorená slovenská armáda v zahraničí. Zároveň ho poveril, aby si pozorne všimával správanie slovenských príslušníkov Čs. brigády, konkrétne ich nálady, bojovú morálku, vzťah k veliteľom a k Čechom. Prídavok chcel tieto informácie použiť ako argument pre založenie samostatnej slovenskej armády. V ďalšej časti výpovede voj. Oravec usvedčil Prídavka z politickej naivity; týka sa to najmä Prídavkovej predstavy o tom, že finančné prostriedky na financovanie Slovenskej národnej rady v Londýne a slovenskej armády získa od britskej vlády vo forme pôžičky. Záver výpovede voj. Michala Oravca vyznieva celkom jednoznačne a nanajvýš kajúcne; konštatoval totiž, že tým, že popieral svoju vinu, chcel chrániť svojich kamarátov. Robil tak preto, že veril v nezištnosť všetkých osôb, ktoré sa angažovali za myšlienku samostatného Slovenska. „Avšak postupne, hlavne počas procesu som prišiel k záveru, – priznal voj. Oravec – že celá skupina okolo Prídavka vrátane neho sa skladá z osôb, ktoré by sa najradšej vi-

55 TNA, f. FO 371, 38930, C 11099, kópia listu j. Slávika pre H. Morrisona, 3. 8. 1944. Duplikát listu je uložený v NA, f. MV-L, šk. 107, sign. 2-7-35/4.

56 Tamže.

deli vo vedúcich funkciách a vtedy by sa stotožnili dokonca aj s Československou republikou.“ Oravec ďalej vyslovil domnienku, že Prídavkovi záleží na tom, aby bolo súdnych procesov podobných tomu Oravcovmu čo najviac, pretože sa tým chcel zviditeľniť. Prídavok podľa Oravca očakával, že „*na lavicu obžalovaných si sadne martýr a že napríklad ja [rozumej Oravec – pozn. D. S.] budem pred súdom obhajovať jeho program proti jednotnému Československu*“. Niet nijakých pochybností, že voj. Oravec odmietol zohrať túto úlohu. Zdá sa, že počas internácie a súdneho procesu prešiel radikálnou názorovou premenou. Svoje názory prehodnotil a na záver ubezpečoval plný vojenský súd I. stolice, že chce byť dobrým československým občanom a plniť si svoju národnú a občiansku povinnosť.⁵⁷

Bolo by naivné domnievať sa, že výpoveď voj. Michala Oravca bola vo všetkom úprimná a pravdivá. Jasne si totiž uvedomoval, že ak bude spolupracovať s čs. vojenskými orgánmi, môže sa to pozitívne prejavíť na konečnom rozsudku. Petra Prídavka už kryť nemohol a zrejme ani nechcel. Neprezradil však všetky mená slovenských vojakov, s ktorými sa stretával a spolupracoval s nimi, ako napríklad des. ašp. Martina Kopaničáka, signatára memoranda pre ministra gen. Kukiela.

V júni, respektíve v júli 1944, bol súdny proces s voj. Oravcom prerušený. Dôvodom mohla byť mobilizácia Čs. brigády a jej presun do vojenského tábora v Bridlington. Československý minister vnútra Juraj Slávik informoval ministra H. Morrisona, že rozsudok bude vynesený približne 15. augusta.⁵⁸ Odhliadnuc od voj. Oravca však konečný verdikt plného súdu nebol natoľko podstatný. Čs. ministerstvo vnútra totiž získalo to, čo potrebovalo – kompromitujúci materiál proti Petrovi Prídavkovi, ktoré použilo na nové obvinenia proti nemu. Potvrďuje to ďalší osud kauzy voj. Michala Oravca, ktorý si v septembri 1944 podal žiadosť o aboliáciu na MNO. V Oravcovom prípade to znamenalo zastavenie trestného konania v dôsledku udelenia milosti prezidentom ČSR. V predchádzajúcom období prezident E. Beneš vyhlásil aboliáciu 24. decembra 1941. Vztahovala sa na všetkým príslušníkov čs. armády, ktorí v júli 1940 po príchode do Veľkej Británie odmietli vykonávať vojenskú povinnosť a boli odsunutí z čs. armády. Vojaci slúžiaci prevažne v britskom vojenskom pomocnom ženijnom zbore tak mali možnosť opäť sa prihlásiť do čs. vojska. Do skončenia aboličnej lehoty túto možnosť využilo 247 osôb z celkového počtu 538, a len 162 z nich nastúpilo na výkon vojenskej služby. Zostávajúcich 85 osôb superarbitrovali a riadne prepustili z čs. armády.⁵⁹ Skutočnosť, že vyšetrovanie voj. M. Oravca bolo pre ministerstvo vnútra len prípravou na perzekučné opatrenia proti P. Prídavkovi, potvrdil pplk. Josef Bartík, prednosta 4. odboru MV, v stanovisku k Oravcovej žiadosti o aboliáciu. V liste pre MNO z 5. septembra 1944 konštatoval: „*Jsem toho názoru, že případným odsouzením a potrestáním voj. M. Oravce nebylo by dosaženo účelu, který se od trestu očekává, poněvadž jsem přesvědčen, – písal pplk. Bartík – že vojín Oravec jest jen vedlejší a k tomu ještě svedenou osobou a že hlavní víníky nutno hledati v osobách seskupených kolem t.zv. Slovenské národní rady, zejména Petra Prídavka.*“ Na záver svojho stanoviska uviedol, že je síce presvedčený o opodstatnenosti všetkých podozrení v obžalobe proti voj. Oravcovi, odporučil však MNO, aby „*žádosti vojína Oravce o udělení abolice bylo vyhověno*“.⁶⁰ Ministerstvo vnútra odovzdalo stanovisko pplk. Bartíka Vojenskej kancelárii prezidenta republiky (VKPR), ktorá mala posúdiť Orav-

57 Tamže.

58 Tamže.

59 AMZV, f. Londýnský archiv – důvěrný, šk. 219, list MNO pre MZV z 3. 9. 1943.

60 AÚTGM, f. EB II/1, šk. 422, sign. 40/XIII/1/18, odpis listu pplk. J. Bartíka pre MNO z 5. 9. 1944.

covu žiadosť.⁶¹ Jej rozhodnutie však nepoznáme a preto sa môžeme len domnievať, že sa stotožnila so stanoviskom ministerstva vnútra a žiadosť o abolicíu odobrila.

Po voj. Oravcovi prišiel rad na Petra Prídavka. War Office zhrnul zistenia týkajúce sa jeho pôsobenia v liste zo 16. augusta 1944, ktorý adresoval štátnej prokuratúre. Upozorňoval na skutočnosť, že Prídavok dostáva peniaze od poľskej vlády a aj vďaka tomu podniká činnosť, ktorá spôsobuje značné problémy čs. exilovej vláde a v čs. armáde. Foreign Office, ktorý dostal kópiu správy, mal odpovedať na otázku, či Slovensko, s ktorým Prídavok udržiaval písomný kontakt, možno kvalifikovať ako nepriateľské územie. Pozitívna odpoveď by podľa War Office znamenala, že Prídavok sa pokusom o kontakt so slovenským chargé d'affaires Bohušom Pisskom previnil proti britským bezpečnostným predpisom.⁶² Ďalší postup War Office, Home Office a štátnej prokuratúry v kauze Peter Prídavok závisel od vyjadrenia Foreign Office.⁶³ V britskom ministerstve zahraničia mal rozhodujúce slovo šéf Centrálného departementu Frank K. Roberts, a ten jednoznačne konštatoval, že Prídavok v nijakom prípade nepredstavuje nebezpečenstvo pre Veľkú Britániu ani pre vojnové úsilie Spojencov. Roberts sa dokonca netajil názorom, že zhromaždený písomný materiál v kauze Prídavok potvrdzuje správnosť postupu Foreign Office, ktorý sa nechcel nechať vziať do honu čs. úradov na čarodejnice – čiže na odporcov Edvarda Beneša.⁶⁴ Robertsov záver bol jasný: nemalo sa podniknúť nič, čo by mohlo prispieť k „ventilovaniu“ záležitosti na verejnosti. Foreign Office preto v odpovedi pre Home Office navrhovalo zastaviť trestné stíhanie Petra Prídavka britskými úradmi. Owen O'Malley, britský veľvyslanec pri poľskej vláde, mal upozorniť poľského ministra zahraničia Tadeusza Romera na „šialené správanie“ poľskej vlády, akým bolo doručovanie Prídavkových listov diplomatickou poštou predstaviteľom nepriateľských štátov a najmä financovanie jeho politických aktivít. Pokyn Centrálného departementu Foreign Office, na základe ktorého mal veľvyslanec O'Malley intervenovať u poľskej vlády napokon nebol natoľko rezolútny, ako by sa dalo očakávať.⁶⁵

Československé úrady zatiaľ márne čakali na oficiálnu odpoveď britskej strany. O zákroku Britov proti Prídavkovi však mali k dispozícii informácie z prvej ruky. Vďačili za ne vojenskému spravodajstvu, na ktoré sa v októbri 1944 dôverne obrátil kpt. Buzzard z War Office, priamy aktér bytovej prehliadky u P. Prídavka. Ako sa píše v zázname z rozhovoru čs. vojenského spravodajca s kpt. Buzzardom, „*náš přítel, když toto sdělení podával, byl bledý a bylo pozorovat, jak velké přemáhání ho to stálo*“. Kpt. Buzzard ubezpečil čs. stranu, že v úsilí obviňovať a zatknúť Prídavka sa angažovali všetci britskí priatelia Československa. Buzzard v súlade s pokynom War Office urobil všetko, aby sa každý detail svedčiaci v neprospech Prídavka využil na začatie trestného stíhania. Brit mal podozrenie, že Prídavka ktosi varoval, pretože materiál, ktorý u neho našli, nebol kompromitujúci. Predseda SNR v Londýne vystupoval podľa slov kpt. Buzzarda s veľkým sebavedomím a vôbec sa netajil tým, že „*nenávidí dra Beneše a cely náš [rozumie československý – pozn. D. S.] vládní systém*“. Prídavok vraj tvrdil, že na britskej pôde je jediným oprávneným hovorcom záujmov Slovenského štátu, ktorý uznala britská vláda. Pracovník War Office mal z Prídavkovho správania dojem, že má vo Veľkej Británii politických ochrancov. Keď ho kpt. Buzzard počas výsluchu tlačil k stene,

61 Tamže, list MV pre Kanceláriu prezidenta republiky z 5. 9. 1944 a rkp. pozn. VKPR z 14. 9. 1944.

62 Konkrétne išlo o Defence Regulation 4A.

63 TNA, f. PRO, FO 371, 38930, C 11099, list z HO pre Foreign Office z 21. 8. 1944.

64 „The document shows that we have been quite right to oppose the Czech desire to persecute these opponents of Dr. Benes and to indulge in heresy hunts.“ Tamže, poznámka F. Roberta z 2. 9. 1944.

65 Tamže, kópia listu Geoffreya Harrisona z Foreign Office pre O. O'Malleya z 9. 9. 1944.

vtedy Prídavok priznal, že udržiava pravidelný kontakt s gen. Kazimierzom Sosnkowským a s pracovníkom poľského ministerstva zahraničia. Pokus „zneškodniť“ Prídavka však zma- ril Foreign Office, ktorý sa vyslovil proti ďalšiemu vyšetrovaniu preto, aby nebola kompromitovaná poľská vláda – konštatoval kpt. Buzzard. Priatelia Československa vo War Office, ako ich charakterizoval kpt. Buzzard, boli preto „nejvíce zklamáni, když zjistili, že jejich ná- maha a úprímná snaha byly marné.“⁶⁶

Sklamanie iste zavládlo aj v československých štátnych úradoch. Napriek tomu, že v úsilí zdiskreditovať P. Prídavka využili všetky prostriedky, vytúžený efekt sa nedostavil. K ich iri- tácii zrejme prispel aj fakt, že britský minister vnútra H. Morrison sa s odpoveďou na Slávi- kove listy z júna, augusta a septembra 1944 vôbec neponáhľal. Reagoval až 6. októbra 1944, keď čs. ministromi oznámil, že riaditeľ Úradu štátnych žalobcov po preskúmaní Prídavkov- ho prípadu prijal záver, že prokuratúra nemôže podniknúť trestnoprávne kroky na základe obvinenia zo spáchania trestného činu, a preto nemôže v tejto záležitosti podniknúť nijaké ďalšie kroky. Na záver akoby na útechu vyjadril nádej, že zákrok britských orgánov a najmä bytová prehliadka Prídavka zastreší a oslabí jeho politickú aktivitu.⁶⁷

Predseda SNR sa však nezľakol a vývoj na sklonku 2. svetovej vojny ukázal, že viac-menej alibistické konštatovanie šéfa Home Office sa nesplnilo. Prídavok však stratil priamy kon- takt so slovenskými príslušníkmi 1. čs. samostatnej obrnenej brigády, ktorú po vyľodení vojsk v Normandii čakalo nasadenie do bojových operácií na európskom kontinente. Kon- com augusta 1944 ju dopravili do Francúzska transportnými plavidlami. V októbri 1944 sa brigáda presunula do blízkosti prístavu v Dunkerque, kde sa zúčastnila obliehania tunajšej nemeckej posádky.

ŽIADOSTI SLOVÁKOV O PRIJATIE DO POĽSKÝCH OZBROJENÝCH SÍL (PSZ) A OSUDY SIGNATÁROV MEMORANDA

Odchod 200. čs. ľahkého protiletadlového pluku – Východného zo Stredného východu do Anglicka v lete 1943 neoslabil politický zápal Jozefa Rudinského, ktorý bol v pozadí pri- pravovaného plánu vystúpenia vojakov slovenskej národnosti z čs. jednotky na Strednom východe. Neoslabil ani Rudinského kontakty s Poliakmi v Palestíne. Poľská vojenská roz- viedka v hlásení zo 6. mája 1944 informovala MON o zámere Slovákov na Strednom výcho- de založiť politickú organizáciu na čele s Jozefom Rudinským, ktorého charakterizovala ako stúpenca odtrhnutia Slovenska od českých krajín a jeho pripojenia k Poľsku na federatív- nom základe. Rudinskému naďalej asistoval Dr. Pavol Baláž. Organizácia údajne vypracova- la memorandum pre americkú, britskú, poľskú a československú vládu, v ktorom jej pred- stavitelia žiadali vytvoriť samostatné oddiely slovenskej armády v rámci Poľských ozbroje- ných síl. Memorandum údajne prezentovali roku 1943 premiérovi gen. W. Sikorskému po- čas jeho pobytu na Strednom východe. Zo zistenia poľského vojenského spravodajstva ďalej vyplývalo, že čs. vláda chcela v očakávaní roztržky medzi Čechmi a Slovákmí povolať do čs. armády tých Slovákov, ktorí boli internovaní v Maroku a Alžírsku. Rudinského organizácia odhadovala ich počet na vskutku pozoruhodných šesť tisíc.⁶⁸

66 NA, f. MV-L, sign. 2-1-663, šk. 42, prísne tajný úradný záznam kpt. B. Wiesnera z 20. 10. 1944. Bol určený len pre prezidenta E. Beneša, ministrov J. Masaryka, J. Slávika a gen. S. Ingra, a pre špičku čs. rozviedky (plk. gšt. F. Moravca, pplk. V. Slámu a pplk. J. Bartíka).

67 Tamže, sign. 2-7-35/4, šk. 107, list H. Morrisona pre J. Slávika z 6. 10. 1944.

68 AAN, f. AIH, Poland. Poselstwo Czechoslovakia, mf. č. 7, s. 70-71, odpis správy poľskej spravodajskej služby v Palestíne, č. 435/VIb/44, 6. 5. [1944].

Toto číslo však bolo čistou fikciou. Nevedno, odkiaľ by sa v severnej Afrike vzalo šesťtisíc slovenských vojnových zajatcov.⁶⁹ Aj napriek týmto zavádzajúcim údajom sa na prelome mája a júna 1945 obrátil na generálny konzulát Poľska v Jeruzaleme s prosbou, aby mu umožnil odchod do Londýna. Rudinského žiadosť plne podporil P. Prídavok, s ktorým MSZ záležitosť konzultovalo. Napokon MSZ oznámilo ministerstvu obrany, že príchodu Rudinského pripisuje veľkú dôležitosť.⁷⁰ Minister obrany gen. Kukiel navrhol, aby Rudinského dočasne prijali do PSZ ako dôstojníka (nie však kaplána) a aby vojsko zabezpečilo jeho príchod do Londýna. Rudinského cesta do Veľkej Británie mala viesť cez Rím, kde sa mal stretnúť s Karolom Sidorom.⁷¹ Súviselo to s mobilizáciou politických síl slovenskej opozície v Londýne, ktorá sa bezvýsledne pokúšala o osobný kontakt s izolovaným Sidorom vo Vatikáne. Cesta Rudinského z Palestíny cez Rím tak bola ideálnou príležitosťou, ako tento problém vyriešiť. Poliaci pritom neváhali udeliť pomoc. V depeši z 22. júna 1945 ministerstvo zahraničia požiadalo gen. Władysława Andersa, veliteľa poľského 2. zboru, ktorý bol v Taliansku, aby v spolupráci s poľským generálnym konzulom v Jeruzaleme zabezpečil technickú stránku Rudinského cesty.⁷² Pre Jozefa Rudinského sa tak začala nová, povojnová etapa, ktorú rovnako ako väčšinu 2. svetovej vojny strávil v exile.

Niektorí Slováci v exile sa na sklonku vojny rozhodli nevrátiť domov, pretože sa obávali prenasledovania československými orgánmi, prípadne trestu. Niektorých k tomu oprávňovali nepríjemné osobné skúsenosti. Žiadosť o prijatie do armády cudzieho štátu bola pre týchto jednotlivcov jedným zo spôsobov, ako si zabezpečiť ochranu a aspoň minimálny príjem. Pre tento krok sa rozhodol Milan Harminc, slovenský architekt a do septembra 1939, keď vypovedal poslušnosť bratislavskej vláde, generálny konzul Slovenskej republiky vo Veľkej Británii. Zapojil sa do čs. zahraničného odboja, no neskôr sa s jeho ústrednými postavami rozišiel. Prezident Edvard Beneš mu roku 1943 nepredložil mandát člena Štátnej rady, čím stratil jediný príjem. Našiel si prácu v továrni a neskôr sa zamestnal ako kreslič. Harminc sa hlásil do čs. armády, avšak MNO o jeho služby nemalo záujem – odpovedali mu, že dôstojníkov majú dosť a „*jestli chci, – hovoril s trpkosťou Harminc – že tam mohu jít mít nádobí*“.⁷³ Po neúspešnom pokuse o opätovné prijatie do čs. štátneho aparátu v exile napokon v marci 1945 vstúpil do britskej armády a odcestoval do Indie.⁷⁴

Slováci sa však vo väčšine prípadov obracali so žiadosťou o prijatie do Poľských ozbrojených síl na Západe (PSZ), pretože k Poliakom mali väčšiu dôveru ako k Britom. Chceli sa tým vyhnúť povolávaciemu rozkazu do československej armády. Ďalším podstatným faktorom bolo, že v prípade žiadosti adresovanej poľskému ministerstvu obrany mohli počítať

69 Do decembra 1944 prešlo registratúrou čs. vojenských úradov 289 vojakov, pričom 402 z nich sa prihlásilo k slovenskej národnosti. Pozri J. BYSTRICKÝ – M. ČAPLOVIČ – I. PURDEK – J. ŠTAIGL, ref. 3, s. 68. Údaj z októbra 1940 o počte čs. občanov v severnej Afrike je nasledovný: v Maroku ich bolo 200, v Tangeri 50 a v Alžírsku okolo 20. NĚMEČEK, J. a i.: Dokumenty československé zahraniční politiky. Od uznání československé prozatímní vlády do vyhlášení válečného stavu Německu 1940–1941, Dokumenty československé zahraniční politiky, zv. B/2/1 (16. červen 1940 – 30. duben 1941). Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Historický ústav Akademie věd ČR 2006, dok. č. 73, s. 167.

70 AIPMS, f. Akta Naczelných Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48, záznam MSZ pre MNO z 9. 6. 1945.

71 Tamže, rkps. poznámka gen. M. Kukiela z 9. 6. 1945. Porovnaj FRIEDL, ref. 7, s. 302, ref. 1115.

72 AIPMS, f. Akta Naczelných Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48, koncept depeše pre gen. Andersa od gen. Kukiela č. 135/Tjn./Wpol/45 z 20. 6. 1945, určený pre MSZ. O odoslaní depeše svedčí pečiatka hlavného šifrantu MSZ s dátumom 22. 6. 1945.

73 AŮTGM, f. EB II/1, šk. 229, sign. 38-27-19, záznam o stretnutí s Harmincom z 18. 5. 1944.

74 LICHNER, J.: Pamäti. In: Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí, 1. diel. BYSTRICKÝ, V. – LETZ, R. – PODOLEC, O. (eds.). Bratislava: AEP 2007, s. 256. Lichner datuje prijatie Harminca do britskej armády nepresne rokom 1944.

s podporou P. Prídavka, respektíve arm. gen. L. Prchalu. Obidvaja totiž podobne, ako v prípade Vojtecha Jozefa Krahulca, ktorý začiatkom apríla 1945 požiadal o prijatie do PSZ, intervenovali v poľskom MON v záujme Slovákov. V zázname MON sa okrem iného uvádza, že Krahulec pochádza z Oravy, má vyše 30 rokov, že pred vypuknutím vojny utiekol zo Slovenska do Poľska cez zelenú hranicu bol členom Legiónu Čechov a Slovákov. Po prepustení z internácie v ZSSR sa dostal do Rumunska, odkiaľ odcestoval do Francúzska, a tu sa prihlásil do čs. vojenskej jednotky. Po príchode do Veľkej Británie ho po intervencii Jána Lichnera uvoľnili z čs. armády a bol zamestnaný v sekretariáte ministerstva poľnohospodárstva. Lichner ho neskôr prepustil z práce pre nedbalosť. Krahulec sa potom pripojil k slovenskej opozícii v Londýne na čele s P. Prídavkom. Zamestnali ho ako pokladníka v Klube Bieleho orla. Ani tu však Krahulec dlho nepobudol, pretože ho prepustili. V zázname o jeho činnosti nájdeme aj absurdné obvinenie, že písal listy sovietskemu veľvyslanectvu v Londýne, v ktorých mal údajne ponúkať svoje služby NKVD.⁷⁵ Po konzultácii s arm. gen. Prchalom a P. Prídavkom a zohľadnení názorov (nie vždy pozitívnych) na Krahulcovo pôsobenie napokon minister obrany gen. M. Kukiela 6. apríla 1945 rozhodol, aby žiadateľa prijali do PSZ, pretože inak by ho prijali Briti. Krahulcov prípad však podľa gen. Kukiela nemal predstavovať precedens pre budúcnosť.⁷⁶

Krahulcov prípad nebol ojedinelý. Vo februári 1945 totiž Karol Vychodil, tajomník Slovenskej národnej rady a jeden zo signatárov Otvoreného listu pre A. Edena, požiadal poľského ministra obrany o prijatie do PSZ. Vychodil argumentoval svoju žiadosť tým, že ako oponent československej vlády nie je ochotný slúžiť v čs. armáde, a preto sa dobrovoľne hlási do PSZ. Vyzdvihol skutočnosť, že takmer tri roky (1940 – 1943) bol v dôsledku denunciacie „*Benes authorities*“ internovaný britskými bezpečnostnými orgánmi.⁷⁷ Kópiu listu Karola Vychodila pre ministra obrany gen. Kukiela získalo Ministerstwo Spraw Zagranicznych od Stanisława Balińskiego, chargé d'affaires poľského vyslanectva pri čs. exilovej vláde.⁷⁸ Baliński 16. februára 1945 informoval MON o stanovisku vyslanectva k Vychodilovej žiadosti, pričom konštatoval, že niet nijakých prekážok, ktoré by bránili prijatiu žiadateľa do poľskej armády. V tejto súvislosti upozornil na zaujímavú skutočnosť, že Vychodil sa hlásil do PSZ už roku 1944, no vtedy „*nebolo možné vyhovieť jeho prosbe vzhľadom na naše niekdajšie vzťahy s československou vládou*“.⁷⁹ Prerušenie diplomatických stykov medzi poľskou a československou vládou vo februári 1945, ktoré nasledovalo po tom, ako čs. vláda 30. januára 1945 uznala dočasnú poľskú vládu vedenú komunistami so sídlom v Lubline, tak aspoň v teoretickej rovine odstránilo jednu z formálnych prekážok, ktoré stáli v ceste v prijatí Slovákov do PSZ. Postoj MON k Vychodilovej žiadosti v nových podmienkach evokuje spomienku na memorandum vojakov slovenskej národnosti slúžiacich v čs. vojsku pre ministra gen. Kukiela zo septembra 1943 a súčasne otvára priestor pre úvahu, aký by bol postoj MON k memorandu v roku 1945. Peter Prídavok intervenoval u S. Balińskiego v apríli 1945 vo Vychodilovej záležitosti. Informoval sa na možnosť prijať Vychodila do PSZ v hodnosti podporučíka. Poľské vyslanectvo pri čs. vláde zaujalo aj tentoraz pozitívny postoj k prosbe

75 AIPMS, f. Akta Naczelnych Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48, nedatovaný služobný záznam MON. Prídavok bol v svojich výpovediach na margo J. V. Krahulca veľmi zdržanlivý, pretože nechcel negatívne ovplyvniť rozhodnutie o jeho prijatí do PSZ. Pozri tamže, hlásenie ppor. F. Bajorka z 12. 4. 1945.

76 FRIEDL, ref. 7, s. 344.

77 AAN, f. AIH, Poland. Poselstwo Czechoslovakia, mf. č. 15, s. 498, list K. Vychodila pre ministra obrany gen. M. Kukiela z 13. 2. 1945.

78 Tamže, s. 497, list S. Balińskiego pre MSZ č. 668/Słowacja/45, 16. 2. 1945.

79 Tamže, s. 499.

predsedu SNR v Londýne a podporilo ju.⁸⁰ Na rozdiel od prípadu Jozefa V. Krahulca však vyjadrenie poľského ministerstva obrany k žiadosti Karola Vychodila nie je známe.⁸¹

Podobný pokus ako Vychodil podnikol des. Ján Plitko z 1. československej samostatnej obrnenej brigády. Plitko sa narodil v obci Hnojné pri Michalovciach. Roku 1938 ho do svojich služieb angažovala 2. expozitúra II. Oddelenia Hlavného štábu Poľského vojska (*Ekspozytura 2 Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego*), ktorej úlohou bolo pripravovať sabotážne a diverzné akcie a organizovať konšpiračné skupiny v susedných štátoch Poľska vrátane Československa. Počas mníchovskej krízy tieto diverzné skupiny pôsobili v Těšínsku a na území Podkarpatskej Rusi (akcia „Łom“). Ján Plitko bol členom bojovej organizácie z Rozlucza (*Organizacja Bojowa z Rozlucza*). Jej názov pochádzal od lokality, v ktorej bol zriadený bojový tábor, ktorú zriadili v súvislosti s akciou „Łom“ a v novembri 1938 sa zúčastnil diverzných akcií na území východného Slovenska. Používal kryptonym „Maszlatycycki“.⁸² Ako som spomenul, voj. Michal Oravec vo svojej výpovedi označil des. Plitka za jedného z účastníkov stretnutí slovenskej opozície v Londýne. Ján Plitko bol v marci 1945 na krátkej dovolenke v Londýne a požiadal o stretnutie ppor. Franciszka Bajorka. Opísal mu svoju zaujímavú vojenskú kariéru. Des. Plitko tvrdil, že od roku 1939 pracoval na území Slovenska pre poľskú rozvedku a bol v kontakte s pracovníkmi poľského generálneho konzulátu v Užhorode. Po vypuknutí vojny zostal na Slovensku a pokračoval v činnosti v súlade s pokynmi poľského konzulátu v Budapešti. Roku 1941 unikol na Stredný východ a v januári 1941 v Haife vstúpil do poľskej armády. V auguste 1942 ukončil Školu podpráporčíkov pechoty (*Szkoła Podchorążych Piechoty*) a ako príslušník poľskej samostatnej brigády Karpatských strelcov sa zúčastnil bojov pri Tobruku. Neskôr údajne po dohode s mjr. Franciszkom Berstlingom (mimočodom, Berstling bol jedným z organizátorov akcie „Łom“) vystúpil z poľskej armády a požiadal o prijatie do čs. jednotiek na Blízkom východe, ktorému čs. orgány vyhovel. V lete 1943 Plitko spoločne s príslušníkmi Skupiny čs. armády na Strednom východe pricestoval do Veľkej Británie. Svoju žiadosť o opätovné prijatie do PSZ motivoval obavou, že československé jednotky budú čochvíľa dopravené späť do vlasti. V jeho prípade to znamenalo veľké nebezpečenstvo, pretože tvrdil, že na Slovensku ho pred útekem do Palestíny odhalili ako agenta poľskej rozvedky. Plitko konštatoval, že nemôže požiadať čs. vojenské orgány o prepustenie do PSZ, pretože pri prijatí do čs. armády na Blízkom východe deklaroval, že je československým občanom. Dezertovať nechcel, pretože sa obával, že by tým spôsobil neprijemnosti svojej manželke, štátnej príslušníčke Veľkej Británie. Na záver rozhovoru požiadal ppor. Bajorka, aby MON posúdilo jeho žiadosť a sľúbil, že na vyzvanie podá žiadosť o prijatie do PSZ.⁸³ Plitkov príbeh mal smutný koniec: ešte predtým, ako MON prijalo rozhodnutie ohľadom jeho prijatia do PSZ, padol 17. apríla 1945 v bojoch o Dunkerque.⁸⁴

Rovnaký osud stihol Martina Kopaničáka, ppor. čs. armády a signatára memoranda vo-

80 Tamže, s. 495, list S. Baliňského z 12. 4. 1945 pre mjr. T. Szumowského.

81 Na liste S. Baliňského pre mjr. T. Szumowského z 12. 4. 1945 je rukopisná poznámka, že prosbu 18. 4. 1945 odovzdali Lamparskému, tajomníkovi vojenského ataše v poľskom vyslanectve pri čs. vláde. Tu sa končí stopa po osude Vychodilovej žiadosti o prijatie do PSZ.

82 DĄBROWSKI, D.: *Rzeczpospolita Polska wobec kwestii Rusi Zakarpackiej (Podkarpackiej) 1938-1939*. Toruń 2007, s. 184, 231.

83 AIPMS, f. Akta Naczelných Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48, hlásenie ppor. Bajorka z 8. 3. 1945. Mjr. Berstling síce potvrdil, že pozná J. Plitka, avšak poprel jeho tvrdenie, že mu radil, aby vstúpil do čs. jednotiek na Strednom východe.

84 Tamže, hlásenie č. L.dz. 3097/Pfn.KW.45 z 31. 5. 1945.

jakov slovenskej národnosti pre ministra gen. Kukiela. Ppor. Kopaničák bol 7. marca 1945 menovaný na ppor. pech. v zálohe s účinnosťou od 30. marca 1945. Slúžil v spojovacej rote. Zahynul 30. apríla 1945 počas nepriateľského delostreleckého útoku na obec Loon Plage pri Dunkerque.⁸⁵ Pochovali ho 1. mája 1945 v Bourbourgu. Bol vyznamenaný Československou medailou Za chrabrosť I. stupňa *in memoriam*, The Africa Star a The 1939 – 1945 Star.⁸⁶ Des. Emil Stračina bojoval pri Dunkerque, 5. novembra 1944 tragicky zahynul pri autonehode. Stračina bol nositeľom vyznamenaní: Československá vojenská pamätná medaila, Československá medaila Za chrabrosť I. stupňa. Posmrtno mu udelili vyznamenanie Československý vojenský kríž 1939 *in memoriam*, Československá medaila Za zásluhy II. stupňa, The Africa Star a The 1939-1945 Star.

Ďalší zo slovenských Školských bratov z kruhu čs. vojakov, ktorí spolupracovali s Petrom Prídavkom a Poliakmi – ppor. pech. Štefan Kubina, veliteľ 2. roty motorizovaného práporu, padol 15. apríla 1945 pri útoku na továreň Filature.⁸⁷ Roku 1944 bol vyznamenaný Československou medailou za chrabrosť.⁸⁸ Zaujímavé sú tiež osudy ďalších slovenských Školských bratov, ktorí podľa výpovede voj. Stračinu v trestnom prípade voj. Michala Oravca patrili do tzv. organizácie Slovákov v 1. čs. brigáde vo Veľkej Británii a zúčastňovali sa tajných stretnutí v rímskokatolíckom kostole v Ketteringu: voj. Dezider Karol Moravčík a voj. Pavol Šulík z motorizovaného práporu patrili k priamym účastníkom bojov pri Dunkerque. Voj. Emil Jozef Tkačík sa ako príslušník 2. tankového práporu zúčastnil na obliehaní dunkerského prístavu. Prezident ČSR mu za jeho bojové nasadenie udelil Československú medailu Za chrabrosť II. stupňa. Tkačík sa po vojne vrátil k pôvodnému povolaniu a pôsobil ako vychovávateľ na Collège St. Marc v Alexandrii.⁸⁹ Vojak Michal Oravec, signatár memoranda pre ministra gen. Kukiela, ktorého roku 1944 zadržal a vyšetroval čs. poľný súd, po 2. svetovej vojne rovnako ako Tkačík odcestoval do Egypta. Neskôr pôsobil vo Francúzsku, kde roku 1996 zomrel.⁹⁰

Napriek tomu, že význam a rozsah národnostného napätia v československých vojenských jednotkách na Západe netreba preceňovať ani zužovať len do roviny konfliktného partnerstva, vzťahy medzi slovenskými a českými vojakmi v čs. vojsku v exile neboli vždy harmonické. Slováci nachádzali sympatie a morálnu podporu predovšetkým u poľských vojakov, s ktorými prichádzali do styku na Strednom východe, vo Veľkej Británii či Francúzsku, a v poľskom ministerstve národnej obrany, ktoré im vo výnimočných prípadoch pomáhalo aj tým, že vyhovel žiadosti slovenských jednotlivcov o prijatie do Poľských ozbrojených síl na Západe (PSZ). O slovensko-česko-poľskom relačnom trojuholníku z vojenského prostredia síce nemáme k dispozícii toľko súdobých prameňov ako z politického prostredia, avšak aj napriek tomuto hendikepu možno prijať záver, že situácia bola v obidvoch prípadoch podobná. Inými slovami, poľský postoj k daniu v československých vojenských jednotkách vrátane národnostného vzťahu medzi Slovákami a Čechmi odzrkadľoval kvalitu a atmosféru, ktorá panovala v politických vzťahoch medzi československou a poľskou exi-

85 PEJS, O.: Vojenští duchovní v Čs. samostatné obrněné brigádě ve Velké Británii (1943-1945). In: *Vojenská historie*, roč. 9, 2005, č. 4, s. 37.

86 MORAVEC, ref. 9, s. 74.

87 PEJS, O.: Vojenští duchovní ve Skupině čs. armády na Středním východě (1940-1943). In: *Vojenská historie*, roč. 4, 2000, č. 3-4, s. 37.

88 Tamže, s. 38, ref. 60.

89 Tamže, s. 37, ref. 53.

90 MORAVEC, ref. 9, s. 75.

lovou vládou. Postoj poľskej vlády k politickým aktivitám najviac agilných slovenských politikov v exile – počnúc opatrným autonomistom Milanom Hodžom a končiac „samostatniarom“ Petrom Prídavkom, ktorý stál v pozadí memorandovej akcie slovenských vojakov zo septembra 1943 charakterizovala opatrnosť. Determinoval ho totiž vzťah k československej vláde, ktorý za 2. svetovej vojny prešiel niekoľkými vývojovými fázami. Kým po konštituovaní dočasnej československej vlády a poľsko-československej deklarácii z novembra 1940 o zámere vytvoriť po vojne spoločnú konfederáciu až do jesene 1942 boli poľskí štátnici k svojim politickým partnerom na československej strane lojálni a (s ojedinelými výnimkami) nevzdvihovali slovenský aspekt ako samostatný problém, od roku 1943, po zanechaní konfедераčných plánov československou vládou a jej otvorenému príklonu k Sovietskemu zväzu, spečatený spojeneckou zmluvou z decembra 1943, bol prístup poľských štátnikov k Slovákom v exile a tzv. protibenešovskej opozícii viac otvorený a viac priaznivý. Ako však dokumentuje aj osud prezentovaného memoranda slovenských vojakov pre ministra obrany gen. Mariana Kukiela, poľská vláda sa napriek dôverne prejavovaným sympatiám nikdy neodhodlala k otvorenej podpore slovenských politických postulátov, ktoré by v svojom dôsledku znamenali spochybnenie myšlienky obnovy Československa. Popri objektívnych prekážkach, ako napríklad oficiálne diplomatické styky s československou vládou a s tým súvisiacimi dôsledkami, vyplývala táto skutočnosť z absencie jasnej koncepcie a politickej línie, ktorá vo všeobecnosti charakterizovala postoj poľskej vlády k slovenskej otázke za 2. svetovej vojny.

PRÍLOHA

MEMORANDUM

složené vojakmi slovenskej národnosti,
slúžiacimi v „Československej“ nezávislej
brigádnej skupine”

Jeho Excelencii Pánu Generálovi Marianovi Kukielovi^{1*},
Ministrovi vojenských vecí Republiky Poľskej.

Vaša Excelencia, Pán Generál,

V mene vojakov slovenskej národnosti, slúžiacich toho času v „Československej nezávislej brigádnej skupine“ vo Veľkej Británii, dovoľujeme si obrátiť sa na Vás ako na predstaviteľa vlády bratskej Republiky Poľskej s úctivou žiadosťou, aby ste nás, slovenských vojakov, prijali do sväzku zbrojných síl Republiky Poľskej, prípadne, ak by to z akýchkoľvek príčin nebolo možné, svojím vplyvom u vlády Jeho Britského Veličerstva vymohli nám možnosť vystúpenia z tak zvanej československej armády a vstúpenia do ktorejkoľvek inej spojeneckej armády vytvorenej v dohode s vládou Spojeného Kráľovstva, poťažne s vládou Spojených Štátov Severoamerických.

^{1*} Marian Włodzimierz Kukiel (1885-1973), historik, generál (od r. 1923), blízky spolupracovník gen. W. E. Sikorského. Štátny tajomník ministerstva vojenstva (1939-1940), veliteľ poľského 1. zboru v Škótsku (od októbra 1940), od 28. 9. 1941 minister obrany.

Na podanie tejto žiadosti odhodlali sme sa dobrovoľne a po zrelom uvážení z nasledujúcich dôvodov:

1. Sme Slováci, a žiadni Čechoslováci. Odišli sme zo svojej slovenskej vlasti dobrovoľne, aby sme sa mohli po boku Spojencov zúčastniť boja za skutočnú slobodu slovenského národa. Presvedčili sme sa, že politika p. Eduarda Beneša a jeho tak zvanej „československej vlády“^{2*} smeruje k tomu, aby slovenský národ po tejto vojne, vedenej za slobodu všetkých národov, malých i veľkých, nemohol byť slobodný, ale práve naopak, aby bol utláčaný ešte väčšmi, než v bývalej Československej Republike za režimu masarykovsko-benešovského, dokonca aby mal ešte menej slobody, než má v dnešnom Slovenskom štáte, „chránenom“ Nemcami. Všetky programové prejavy p. Beneša a jeho spoločníkov, najmä škandálne a každého dobrého Slováka do krvi urážajúce „vládne vyhlásenie“ tak zvanej vlády p. Beneša zo dňa 30. júna 1943^{3*}, vyslovene popierajú existenciu slovenského národa a jeho právo na národnú slobodu a nezávislosť. Pán Beneš a jeho spoločnosť naďalej klamú spojenecký svet zbankrotovanou fikciou „československého národa“, ktorého niet, nebolo a nikdy nebude. Zotrvávať naďalej mlčky v jeho „vojsku“ znamenalo by zrádzať najelementárnejšie záujmy nášho slovenského národa.

2. Tak zvaná armáda p. Beneša je od najvyšších veliteľov počínajúc spoločnosť tak demoralizovaná, že zotrvať v nej by znamenalo poníženie našej ľudskej dôstojnosti a pošliapanie našich etických princípov. Nemôžeme a nechceme naďalej slúžiť vo vojsku, ktorého dôstojníci, miesto aby boli mužstvu vzorom, sú im odstrašujúcim príkladom, lebo sa zapodieajú ilegálnym obchodom, podludným predajom zbraní /na Blízkom východe/ kupčením omamnými jedmi, žijú nemravne, a keď boli takto úplne podryli ducha toho, čo len ironicky možno nazvať armádou, snažia sa zachovávať akú-takú disciplínu terorom a špiclovským systémom.

3. My sme prišli bojovať za slobodu a demokraciu. V tak zvanej armáde dr. Beneša prevláda duch komunistickej diktatúry, s ktorým vojak, bojujúci za zásady Atlantickej Charty^{4*} nemôže mať nič spoločného.

4. Chceme vidieť slobodu svojho národa zaistenú vo federácii slobodných a rovnoprávných stredoeurópskych národov, a koncepcia p. Beneša odporuje všetkým poctivým snahám o federáciu.

Toto sú naše hlavné dôvody – okrem mnohých iných. My za ideál slobody a demokracie ochotne položíme svoje životy, ale boli by sme podlí zbabelci, keby sme bez protestu slúžili naďalej cieľom veľkého politického švindľu, ktorý sa Masarykovi a Benešovi raz už podaril, ale ktorý sa nesmie podariť druhý raz, ak v našich vlastiach nemá byť znova chaos a o krátky čas nová vojna.

2* Československá vláda získala uznanie Veľkej Británie 21. 7. 1940, avšak len s prídomkom dočasná. Plné a definitívne uznanie čs. vlády vládou britskou vládou prišlo 18. 7. 1941. Toho istého dňa uznal čs. vládu aj Sovietsky zväz, ktorý sa na rozdiel od Veľkej Británie vyslovil aj za obnovu ČSR v predmníchovských hraniciach (čo porušil odtrhnutím Podkarpatskej Rusi roku 1945). Formálne nadviazanie diplomatických vzťahov medzi čs. vládou a vládou USA (a tým aj uznanie čs. vlády Američanmi) sa uskutočnilo 26. 10. 1942.

3* Stanovisko čs. vlády k memorandu odbojovej skupiny Flóra z 10. 2. 1943, ktoré v mene vlády prečítal 11. 7. 1943 vo vysielaní londýnskeho rozhlasu na Slovensko Ján Bečko, štátny tajomník čs. ministerstva sociálnej starostlivosti. Dňa 16. 7. 1943 ho uverejnil neoficiálny denník čs. vlády *Čechoslovák*. Väčšina zložíek domáceho odboja na Slovensku – občianskeho aj komunistického – prijala prehlásenie čs. vlády veľmi kriticky.

4* Atlantická charta – vyhlásenie zo 14. 8. 1941 o cieľoch a princípoch budúcej spoločnej politiky Spojených štátov amerických a Veľkej Británie dohodnuté britským premiérom W. Churchillom a americkým prezidentom Franklinom D. Rooseveltom. Charta mala osem zásad; jej signatári okrem iného rešpektovali právo všetkých národov zvoliť si vládnú formu, v ktorej chcú žiť (č. 3). ZSSR sa pripojil k Atlantickej charte 29. 9. 1941.

Podobne, ako my, smýšľajú slovenskí vojaci vo veľkej väčšine, len bývalí obyvatelia Slovenska neslovenskej národnosti a komunisti sú oddanými pretoriánmi p. Beneša. Prosíme Vás, Pán Generál, ráčte nám pomôcť v našej spravodlivej veci. Prísahu, skladanú Benešovi, pokladáme za neplatnú, pretože je nemorálna: žiada od nás službu proti našim slovenským a kresťanským ideálom.

S prejavom hlbokkej úcty sme Vám, Pán Minister, úprimne oddaní:

V Londýne, 14. septembra 1943.

Kopaničák Martin^{5*} Osif Ján^{6*} Oravec Michal^{7*}

Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego (AIPMS), Londýn, fond Akta Naczelnych Władz Wojskowych, sign. A.XII.3/48. Strojopis. Text je uverejnený v pôvodnom znení.

Polský preklad memoranda je uložený v Archiwum Akt Nowych (AAN), Varšava, fond Akta Instytutu Hoovera, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, mikrofilm číslo 29, strana 780-782. Strojopis.

Generál Władysław Eugeniusz Sikorski, poľský premiér a hlavný veliteľ Poľských ozbrojených síl na inšpekčnej ceste v Palestíne vo vojenskom tábore poľských vojenských jednotiek v Quastína, 28. jún 1943. Bola to jedna z posledných vojenských defílád Sikorského pred jeho tragickou smrťou v Gibraltári.

5* Vlastnoručný podpis.

6* Vlastnoručný podpis.

7* Vlastnoručný podpis.

D. SEGEŠ: DENKSCHRIFT DER SLOWAKISCHEN SOLDATEN DER 1. TSCHECHOSLOWAKISCHEN SELBSTSTÄNDIGEN PANZERBRIGADE IN GROSSBRITANNIEN FÜR DEN POLNISCHEN NATIONALVERTEIDIGUNGSMINISTER AUS DEM JAHRE 1943. (SLOWAKISCH-POLNISCHE MILITÄRISCHE FÜHLUNGNAHME IN DER ZEIT DES 2. WELTKRIEGES)

Als die Soldaten der Gruppe tschechoslowakischer Armee im Mittelosten im Sommer 1943 nach Großbritannien eintrafen, gipfelten Vorbereitungen zum Plan, der bereits in Palästina initiiert wurde und dessen Absicht war, slowakische Angehörige aus der tschsl. Armee herauszuziehen und sie in die polnische Streitkräfte anschließend anzunehmen. Im September 1943 wandten sich die Slowaken mit dieser Forderung in Form einer Denkschrift an den polnischen Verteidigungsminister General Marian Kukiel. Ihre Signatäre waren Martin Kopaničák, Ján Osif und Michal Oravec – slowakische Angehörige der Tschechoslowakischen selbstständigen Panzerbrigade, die im Namen 300 Hundert slowakischer Soldaten auftraten. Während das polnische Verteidigungsministerium zögerte, eine klare Stellungnahme einzunehmen, tschsl. militärische und Sicherheitsbehörden hatten harte Maßnahmen getroffen. Die Folge davon war, dass einer der Memorandumssignatäre, Soldat Oravec, verhaftet wurde. Darüber hinaus wurden einige slowakische Brigadeangehörige, die wegen Verbreitung einer „Sessionskampagne“ in Verdacht kamen, vernommen. Tschechoslowakische Behörden verfolgten mit diesen Maßnahmen zwei Hauptziele: einerseits Propagandatätigkeit der unzufriedenen Slowaken in den tschsl. Einheiten eliminieren, andererseits erreichen, die britischen Sicherheitsbehörden dazu bewegen, Peter Prídavok (eine der hervorragenden Personen, die in der Opposition zu Regierung und Präsidenten Beneš stand und der seit 1944 als Vorsitzender des Slowakischen Nationalrates in London amtierte) der Verfasser und Hauptstifter der Denkschrift für den Minister General Marian Kukiel war, politisch auszuschalten. Prídavok hat eine direkte Verbindung mit den slowakischen Angehörigen der 1. Tschsl. selbstständigen Panzerbrigade verloren, die nach der Landung der Alliierten in der Normandie im Rahmen der Kampfhandlungen eingesetzt werden sollte. Sie wurde Ende August 1944 nach Frankreich in den Transportschiffen befördert. Im Oktober 1944 wurde sie in der Nähe von Dünkirchen verlegt, wo sie sich an der Belagerung der dortigen deutschen Besatzung teilnahm.

Der Abbruch von diplomatischen Beziehungen zwischen der polnischen und der tschechoslowakischen Regierung im Februar 1945, der dann kam, als die tschsl. Regierung am 30. Januar 1945 die von den Kommunisten geführte provisorische polnische Regierung in Lublin anerkannt hatte, beseitigte so, in der theoretischen Ebene mindestens, eine der formellen Hindernisse, die im Wege, die Slowaken in die PSZ anzunehmen, standen.